

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för ABM
Biblioteks- och informationsvetenskap

Från blåa till röda linjen

En komparativ undersökning av barn- och ungdomsverksamheten på
Tensta och Östermalms bibliotek

Jessica Ferguson

Magister uppsats, 20 poäng, vt 2005
Institutionen för ABM
Handledare: Juan Carlos Gumucio

Uppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap, nr 273

ISSN 1650-4267

Innehåll

Innehåll.....	1
1 Inledning.....	3
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställning	4
1.3 Begreppsdefinitioner	5
1.4 Metod och material	6
1.4.1 Observationer	7
1.4.2 Kvalitativa Intervjuer	8
1.4.3 Material	9
1.5 Tidigare forskning	9
1.6 Urval och avgränsningar.....	10
1.7 Teori.....	12
1.8 Disposition.....	14
2 Bakgrund.....	15
2.1 Tensta och Östermalms bibliotek	15
2.2 Stadsdelarna Tensta och Östermalm.....	16
2.2.1 Befolkning.....	16
2.2.2 Sammanräknad förvärvsinkomst 2002 för personer 16 år och uppåt.....	18
2.2.3 Arbetslöshet.....	18
2.2.4 Elever med behörighet att söka till gymnasiets nationella program.....	19
3 Undersökning.....	20
3.1 Bibliotekariernas bakgrund.....	20
3.2 Observationer.....	22
3.2.1 Bestånd och hylluppställning av böcker och övrig media.....	22
3.2.2 Användningsområden för barn och ungdomar på biblioteket	24
3.2.3 Boksamtal.....	25
3.2.4 Kontakt mellan bibliotekarier och unga användare.....	25
3.2.5 Biblioteket som rum	26
3.2.6 Föräldrar på biblioteket	27
3.2.7 Krav som är unika för barn- och ungdomsbibliotekarier	27
3.3 Intervjuer	28
3.3.1 Hylluppställning	28
3.3.2 Bokrekommendationer till barn och ungdomar.....	30
3.3.3 Kontakt med lärare	35
3.3.4 Användningsområden för barn och ungdomar	36
3.3.5 Föräldrar på biblioteket	39
3.3.6 Krav och roller utifrån arbetsplats.....	41
3.3.7 De viktigaste uppgifterna som barn- och ungdomsbibliotekarie.....	46
4 Analys	50
4.1 Barn- och ungdomsbibliotekariers särskilda kompetenser.....	50
4.2 Kontakt mellan bibliotekarier och användare.....	52

4.3	Biblioteket som offentligt rum.....	54
4.4	Hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket.....	56
4.5	Krav och roller utifrån arbetsplats	57
4.6	Fördomar och stigmatisering	60
4.7	Språkutveckling och lärare	61
4.8	Föräldrar på biblioteket	62
4.9	Slutsatser.....	63
5	Sammanfattning	66
6	Käll- och litteraturförteckning.....	68
6.1	Otryckt material	68
6.1.1	Intervjuer	68
6.1.2	Observationer	68
6.2	Tryckt material.....	68
6.3	Elektroniska källor.....	69
7	Bilaga	70
7.1	Intervjuguide.....	70
7.1.1	Frågor till barn- och ungdomsbibliotekarierna på Tensta och Östermalms bibliotek	70
7.1.2	Frågor till Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek.....	71

1 Inledning

Barn och ungdomar har unika förutsättningar. Detta ger sig uttryck i bland annat deras språk, fysik och pågående socialisering och utveckling. Deras specifika förutsättningar gör även att de tilldelas en särskild ställning i samhället, något som kan vara både till deras fördel men likaså deras nackdel. Barn och ungdomar som användargrupp på bibliotek är något som diskuteras allt mer av forskare och andra intresserade inom ämnesområdet, men ofta påpekas att ännu mera forskning behöver ske inom detta fält. Det har dessutom skett en utveckling inom många olika områden där vuxna har börjat möta barn och ungdomar utifrån deras särskilda förutsättningar, och med respekt för dessa, snarare än att försöka tvinga dem till att anpassa sig efter vuxnas krav och förutsättningar.

Om barn och ungdomar har en unik, och inte alltid lätt, ställning i samhället så har unga människor med utländsk bakgrund ännu en faktor att handskas med som kan bidra till att komplicera deras liv. Att som ung vara tvåspråkig, eller vara mitt i processen till att bli tvåspråkig, med allt vad det innebär är inte lätt. Detta kan jag intyga om då jag själv har vuxit upp med två språk, även om det framför allt är berikande och en stor tillgång att ha kunskaper i två språk.

Sverige blir i allt högre grad ett mångkulturellt land, men samtidigt har segregationen i samhället blivit ett faktum. Debatter kring dessa frågor fyller våra morgontidningar och försök görs för att belysa problemen och därigenom eventuellt motverka denna tendens. Segregation i sig är ett komplicerat problem, och dess kanske allvarligaste konsekvens är när den skapar processer av utanförskap och stigmatisering för mindre privilegierade grupper.

Bibliotekets betydelse för barns och ungdomars livskvalité kan vara av signifikans. Inte minst idag när information, kanske mer än någonsin, räknas till en av de viktigaste resurserna en individ kan ha att tillgå. Men framför allt går det inte att bortse ifrån den enorma betydelse som språk och läskunskaper har för människor idag, och i detta avseende kan bibliotekarier fungera som en väl behövd länk till de resurser som främjar processerna kring barns språk- och

läsinlärning. Detta ställer krav på barn- och ungdomsbibliotekarier att göra ett så bra jobb som möjligt i mötet med unga människor och tillmötesgå deras behov, vilket innebär att vi måste också känna till vilka dessa behov är.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utröna skillnaderna mellan barn- och ungdomsavdelningarna på Tensta och Östermalms bibliotek – två folkbibliotek i demografiskt skilda och olika områden i Stockholms stad – och hur dessa skillnader präglar användargrupperna (barn och ungdomar) och barn- och ungdomsbibliotekarierna. Tensta är ett förortsområde där majoriteten av invånarna har en utländsk bakgrund medan Östermalm är ett innerstadsområde där majoriteten av invånarna är etniskt svenska. Min undersökning behandlar just Tensta och Östermalms bibliotek, men drar däremot inga generaliserande slutsatser om svenska folkbibliotek i allmänhet, eller barn- och ungdomsbibliotekarier över lag.

1.2 Frågeställning

Mina frågeställningar i denna undersökning är:

- Krävs andra eller fler kunskaper av de barn- och ungdomsbibliotekarier i Tensta, som arbetar till stor del med barn och ungdomar med utländsk bakgrund, än av de barn- och ungdomsbibliotekarier på Östermalm, som arbetar övervägande med etniskt svenska barn? Vidare ställer jag frågan om barnbibliotekarierna i Tensta tar på sig andra roller i sitt arbete med de unga användarna där? Min tes är att det krävs fler kunskaper utav barnbibliotekarierna i Tensta som arbetar övervägande med barn och ungdomar med utländsk bakgrund, och att de kan komma att fylla en annan roll eller funktion för dessa användare. En mer diversifierad användargrupp bör rimligtvis kräva annan eller större kunskap utav personalen.
- På vilka sätt använder barn och ungdomar sig av Tensta och Östermalms bibliotek, och finns det några skillnader i denna fråga mellan de två användargrupperna? Dessutom finns det dolda eller mindre kända funktioner som biblioteket fyller för dessa barn och ungdomar?

1.3 Begreppsdefinitioner

Med *barn och ungdomar* menar jag individer mellan 0–18 år. I texten kommer jag i vissa fall att endast använda begreppet *barn*, eller *unga människor*, men däri räknas även ungdomar. Då jag skriver om bibliotekens barn- och ungdomsavdelningar eller barn- och ungdomsbibliotekarier, förekommer det att jag endast skriver *barnavdelningen*, eller *barnbibliotekarier*, men menar då samma sak.

Personer med utländsk bakgrund eller *invandrar bakgrund* definieras i denna uppsats enligt Stockholms stads Utrednings- och statistikkontorets definition: ”Utländska medborgare födda i utlandet eller i Sverige och utrikes födda svenska medborgare.”¹ Denna definition utgår jag även ifrån i den statistik som presenteras på sida 17.

I de fall jag använder begreppet *svensk* avser jag individer med till största del svensk bakgrund, om jag inte syftar till svenska medborgare, och i sådant fall förtydligar detta.

Begrepp som *låntagare*, *användare* och *besökare* syftar till alla de individer och grupper som kommer till biblioteket.

Bokprat eller *boksamtal* är de termer som vanligtvis används för att syfta till de inbokade tillfällen då barn- och ungdomsbibliotekarier presenterar utvalda böcker för skolklasser som kommer till biblioteket med sina lärare.

I denna uppsats kommer jag att använda mig av begreppen *referensarbete* och *referenssamtal* enligt den definition som Lena Lundgren ger i *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*. Där definierar Lundgren referensarbete för barn och ungdomar som ”...det arbete som bibliotekspersonalen utför för att svara på barns och ungdomars frågor och ge enskilda barn och ungdomar vägledning i bibliotekets samlingar.”²

Begreppet *informant* syftar till de bibliotekarier som jag har intervjuat i min undersökning.

¹ Definition hämtad från Stockholms stads Utrednings- och statistikkontoret: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-09-04.

² Lena Lundgren, 2000, ”Inledning. Historik”, s. 9-10.

1.4 Metod och material

Som datainsamlingsmetod har jag använt mig av både observationer och intervjuer, med vilka jag har kunnat genomföra jämförelsen av barn- och ungdomsavdelningarna på Tensta och Östermalms bibliotek. Jag har använt mig av Pål Repstads verk, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, som en guide för mina val av undersökningsmetoder, både vad beträffar observationer och intervjuer. I denna bok förklarar han att ofta kan undersökningsmetoder med fördel kombineras. Repstad menar att detta kallas för *metodtriangulering* och förklarar vidare: ”Att kombinera olika metoder ger ett bredare dataunderlag och en säkrare grund för tolkningen...Man kan till exempel sätta ihop observation med intervjuer – undersöka vad folk gör och se efter om det stämmer med vad de säger.”³ Dessutom är min undersökning en komparativ, eller jämförande sådan. Detta, menar Repstad leder ofta till goda analyser, och att förmågan till att göra observationer och tolkningar förbättras genom att man kan jämföra dem med ett annat fält.⁴ Nedan följer en kort redogörelse av de principer som jag har utgått ifrån i båda mina undersökningsmetoder, med utgångspunkt i Pål Repstads text. Jag redogör även kort för det generella upplägget och förutsättningarna för mina undersökningar.

Mina observationer har främst fungerat som en metod genom vilken jag har kunnat skapa en förförståelse för varje barn- och ungdomsavdelning. Observationerna har gett mig en viktig bakgrund mot vilken jag dels genererat och utvecklat mina frågor och även kunnat använda som stöd för tolkningen av mina informanternas kommentarer.

Valet att kombinera metoder, alltså intervjuer och observationer, har lett till att jag har fått fram ett stort undersökningsmaterial som jag har varit tvungen att sortera och beskära för att kunna få fram det mest väsentliga delarna för mina frågeställningar. Detta är en eventuell nackdel med metodtriangulering, som Repstad påpekar, men har inte varit något större problem för mig.⁵

³ Pål Repstad, 1999, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, s. 21.

⁴ Repstad, 1999, s. 26.

⁵ Repstad, 1999, s. 21.

1.4.1 Observationer

Som Pål Repstad påpekar är fördelen med observationer att de ger forskaren, eller personen som ska genomföra en undersökning ”...direkt tillträde till socialt samspel och sociala processer som intervjuundersökningar och textanalyser ofta bara kan ge indirekt och andrahandskunskap om.”⁶ Jag har besökt vardera bibliotek flera gånger vid tillfällen då olika typer av aktiviteter har ägt rum, och under tider då det har funnits barn- och ungdomsbibliotekarier på plats.⁷ På varje bibliotek har jag genomfört observationer vid följande aktiviteter och tillfällen: två boksamtal, en lördag, och en kväll. Jag har observerat barn- och ungdomsavdelningarna i deras helheter, så mycket som har varit möjligt, och samtidigt fört anteckningar. Denna metod har gett mig mycket flexibilitet då jag har kunnat röra mig fritt på avdelningen och göra upptäckter som har genererat flera intressanta frågor.

Jag har generellt intagit en *passiv* roll under mina observationer i enlighet med den metod Pål Repstads text behandlar.⁸ Med andra ord har jag inte aktivt sökt kontakt med de barn och vuxna som varit på biblioteket då jag har genomfört observationerna. Däremot har jag inte ignorerat eller aktivt undvikit den uppmärksamhet jag i vissa fall har fått från låntagarna, eller bibliotekarierna.⁹ Jag har strävat efter att bete mig naturligt, och samtidigt väcka så lite uppmärksamhet som möjligt.

Jag har studerat barn och ungdomar i alla åldrar, men av naturliga skäl så har det uppstått en betoning på vissa åldersgrupper, med mindre fokus på andra. Jag har inte studerat yngre barn i lika stor utsträckning, eftersom de är beroende av sina föräldrar och har därför ingen egen, självständig kontakt med biblioteket. Vad gäller äldre ungdomar så har de inte heller figurerat lika mycket i min undersökning, eftersom de inte söker sig lika mycket till barn- och ungdomsavdelningen för att få hjälp eller råd, och har därför varit en svår grupp att studera. En annan faktor som har påverkat huruvida jag har kunnat studera äldre tonåringar och deras biblioteksvanor är att de avdelningar som riktar sig till denna åldersgrupp ligger, i båda bibliotekens fall, något utanför

⁶ Repstad, 1999, s. 24.

⁷ En förteckning med datum då jag har närvarat på vardera bibliotek finns med i käll- och litteraturförteckningen.

⁸ Repstad, 1999, s. 39.

⁹ Repstad, 1999, s. 39. Detta påpekar Repstad, är inte ett önskvärt beteende, då det kan uppfattas som provocerande av individerna i observatörens omgivning.

själva barnavdelningen. Därför har dessa utrymmen inte varit beskådliga för mig samtidigt som jag observerat barnavdelningen.

1.4.2 Kvalitativa Intervjuer

Jag har genomfört kvalitativa intervjuer med fyra olika barn- och ungdomsbibliotekarier, två från Östermalms bibliotek och två från Tensta bibliotek. Jag har dessutom intervjuat enhetschefen för Östermalms bibliotek, Marjatta Tengström. Som jag tidigare har nämnt har jag utgått från den kvalitativa intervjumetoden som Pål Repstad redogör för i *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Som Repstad förespråkar har jag tillämpat en flexibel inställning till frågorna i min intervjuguide, för att kunna ge informanterna en större frihet i sina svar, och för att gynna en större öppenhet i diskussionerna.¹⁰ Detta har inneburit att jag har, i min intervjuhandledning, utgått ifrån olika ämnesområden där jag har velat få fram informanternas åsikter och erfarenheter, men jag har förhållit mig men en viss öppet till mitt frågeschema.¹¹ Som Repstad påpekar kan det vara en god idé att utgå ifrån de ämnesområden man har formulerat, men att formulera de specifika frågorna direkt under själva intervjutillfället för att få fram en mer avslappnad ton, likt ett samtal.¹²

Frågorna som jag har ställt i mina intervjuer har dels dess utgångspunkt i mina observationer, eftersom det genom dessa har uppstått många funderingar och frågor som är centrala för mina frågeställningar. Jag har således främst genomfört mina observationer först, och därefter mina intervjuer. Frågorna jag ställt till barn- och ungdomsbibliotekarierna på varje bibliotek är till stor del identiska. Däremot är frågorna som ställdes till Marjatta Tengström något annorlunda, dels på grund av att hon har en annan roll (som enhetschef).

Jag vill poängtera att mitt mål har varit att återge en så korrekt framställning av informanternas svar som möjligt, men med detta sagt har jag inte kunnat undgå att prägla dessa resultat, dels av den anledningen att jag själv har tolkat dem. Därför kan jag inte avsäga mig all påverkan av intervjurest resultaten. Jag har fått tillstånd att använda samtliga informanternas namn i min uppsats.

¹⁰ Repstad, 1999, s. 64-65.

¹¹ Repstad, 1999, s. 64.

¹² Repstad, 1999, s. 64.

1.4.3 Material

Utöver mina observationer och intervjuer har jag använt mig av en del statistik. Som Pål Repstad kommenterar i sin text så är det inte ovanligt att kvalitativa undersökningar kombineras med kvantitativ information, till exempel statistiska uppgifter, som utgör en bakgrund för den övergripande studien. Repstad påpekar dessutom att ofta, vid urvalet av personer och platser för undersökningen, har man ”...några tankar i bakhuvudet om hur den aktuella populationens statistiska profil kan se ut.”¹³ Jag har använt mig utav Stockholms stads Utrednings- och statistikkontoret (USK), som har varit en mycket bra källa för att komma åt statistik som jag presenterar i kapitel två (Bakgrund). Där redogör jag för de två stadsdelarna ur olika demografiska aspekter som är relevanta för min undersökning.

Jag har dessutom använt mig av texter av Lena Lundgren m.fl. om svensk barn- och ungdomsverksamhet på bibliotek i *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*. Jag har också haft nytta av Seija Wellros idéer kring språk, mångkultur och barn i Sverige i *Ny i klassen: Om invandrarbarn i svenska skolan*. Även Nabila Alfakir har skrivit en del om liknande frågor i *Skapa dialog med föräldrarna – integration i praktiken*, men med betoning på föräldrar till barn med annat modersmål än svenska, och föräldrarnas betydelse för barnens möte med den svenska skolan.

1.5 Tidigare forskning

En central text för den här uppsatsen är *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*. I boken presenterar och diskuterar Lena Lundgren m.fl. ett projekt ”för utveckling av referensarbetet för barn och ungdomar” som genomfördes åren 1998–1999 på huvudbiblioteket i Täby och det integrerade folk- och skolbiblioteket i Flemingsberg (i Huddinge kommun). I denna text lyfter Lena Lundgren fram – tillsammans med andra forskare och bibliotekarier – barns och ungdomars särskilda behov och innebörden av dessa behov för barn- och ungdomsbibliotekarier. Texten belyser komplexiteten i barns och ungdomars

¹³ Repstad, 1999, s. 22.

behov och följaktligen de särskilda krav som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarier. Lundgrens undersökning är ett viktigt inlägg i diskussionen kring vikten av att vara medveten om unga användares särskilda behov, och deras rätt till information, som ibland försvåras av att vuxna inte är medvetna om dessa behov och särskilda förutsättningar. I Lundgrens text finns många exempel på barn- och ungdomsbibliotekariers medvetenhet om barns och ungdomars särskilda behov, och vilka dessa behov är. Detta är ett ämne som jag dels behandlar i min uppsats. Det är ett mycket viktigt område, och är relevant för min undersökning på så vis att alla de barn- och ungdomsbibliotekarier som jag har intervjuat är präglade av denna syn och denna diskussion; barns rätt till information, deras särskilda behov och förutsättningar. Vidare kan man säga att barn- och ungdomsbibliotekariers medvetenhet om unga användares särskilda behov och förutsättningar gör att de utvecklar i sin tur unika kompetenser som de generellt inte delar med resten av yrkesgruppen. Angående bibliotekariers särskilda kompetenser och barn- och ungdomars informationsbehov vill jag samtidigt poängtera att detta ämne är betydligt mer omfattande än vad jag har haft möjlighet att behandla i denna undersökning. Men jag har samtidigt inte kunnat undgå att beröra ämnet, eftersom det direkt påverkar min undersökning och ligger till grund för mina informanternas uppfattning av sina roller och uppgifter.

Vad gäller tidigare forskning kring barn och ungdomar med utländsk bakgrund och deras användning av folkbibliotek och kontakt med barn- och ungdomsbibliotekariers har jag inte hittat någon forskning som bedrivits kring dessa teman. Ulla-Britt Nordin Siebolds har skrivit kortfattat om just barn med utländsk bakgrund på folkbibliotek i "Barn med andra modersmål än svenska på biblioteket" ur *Barnspåret: Idébok för bibliotek*, men jag har inte funnit någon djupare forskning som bedrivits inom detta ämne.

1.6 Urval och avgränsningar

Jag har valt Östermalms folkbibliotek att jämföra med Tenstas folkbibliotek därför att den visade sig vara den mest lämpade för min undersökning. De andra biblioteken i Stockholms innerstad var alla mindre lämpliga av olika anledningar; några var inte tillgängliga på grund av ombyggnationer (Medborgarplatsen och Kungsholmen), andra var för små (Gamla stans bibliotek), för stora (Huvudbiblioteket), eller för specialinriktade (Kungsholmens seniorbibliotek). I slutändan stod valet mellan Östermalms och Hornstulls folkbibliotek och den avgörande faktorn blev den att

bibliotekariernas inställning till bokprat på Östermalms och Tensta bibliotek mest liknade varandra. Hornstull hade betydligt färre bokprat år 2004 än både Östermalms och Tensta bibliotek, som tabellen nedan visar.¹⁴

Tabell 1: Antal bokprat 2004

Hornstull	5 för ungdomar	59 för barn
Östermalm	27 för ungdomar	219 för barn
Tensta	66 för ungdomar	142 för barn

Eftersom bokprat är en central del av arbetet för barnbibliotekarierna i Tensta så var det viktigt att hitta ett bibliotek i innerstaden med ett liknande arbetssätt i detta avseende.

Det kan tyckas vara en drastisk jämförelse att välja innerstadens mest förmögna stadsdel för att jämföra med ett förortsområde med en mycket lägre medelinkomst. Men det visade sig vara ett lämpligt urval trots allt, och dessutom har jämförelsen potential för intressanta upptäckter just på grund av den stora kontrasten. Bakgrunden till varför jag har valt att undersöka just Tensta bibliotek är för att biblioteket mötte mina krav angående ett aktivt arbete från barnbibliotekariernas sida med till exempel bokprat, men även generellt i deras förhållningssätt och engagemang gentemot låntagarna.

Angående val av informanter för mina intervjuer har jag, i Tensta, valt att intervjua de båda barn- och ungdomsbibliotekarier som arbetar där. På Östermalm, där de har tre och en halv barn- och ungdomsbibliotekarietjänster, har jag valt att intervjua de två bibliotekarier som har arbetat där i längst tid. Utöver dessa fyra informanter har jag intervjuat enhetschefen för Östermalms bibliotek, Marjatta Tengström. Motiveringen till detta är att Marjatta Tengström, från år 1987 till 2001, var chef för Rinkeby bibliotek, som är grannbibliotek till Tensta. Dessa två förortsområden har en del gemensamma egenskaper, framför allt att en stor del av invånarna i dessa två områden har en utländsk bakgrund. Därför anser jag att hon besitter en unik inblick i Rinkeby/Tensta området, som hon dessutom har möjlighet att jämföra med stadsdelen Östermalm.

¹⁴ Uppgifterna är hämtade från Stockholms stadsbiblioteks eget intranät som jag har fått tillgång till genom Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek.

1.7 Teori

Min undersökning har inte sin utgångspunkt i någon specifik teori. Jag vill dock hävda att min undersökning har fått en viss styrka i att jag inte har bundit mig vid någon viss teori, på så vis att mina egna upptäckter och analyser har, till stor del, kunnat växa fram och utkristalliseras utan att styras och påverkas lika mycket av utomstående idéer och uppfattningar, och därigenom behålla mycket av sin ursprungliga originalitet. Dessutom är mitt undersökningsmaterial så pass stort att jag hade haft svårigheter att samtidigt hantera en teoretisk utgångspunkt för mitt arbete.

Med detta sagt har jag hittat vissa beröringspunkter mellan min undersökning och huvudprinciperna inom *grundad teori*. Jag har tagit del utav *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv* av Gunilla Guvå och Ingrid Hylander där jag har hittat flera infallsvinklar som har varit intressanta för mitt ämne och mina frågeställningar. Jag har däremot inte tillämpat teorins grunder eller metod i min undersökning då detta inte har varit möjligt med tanke på undersökningens storlek och omfång, och den tidsram jag har haft att röra mig inom. Här nedan gör jag en kort redogörelse av de bakomliggande principer och centrala idéer för grundad teori, i ett urval, där jag lyfter fram de aspekter av teorin som har kunnat kopplas till min undersökning. Ett skäl till varför jag ägnar utrymme åt denna teori är därför att jag anser att grundad teori skulle kunna vara en användbar teori att tillämpa för den som väljer att bedriva forskning inom samma eller ett närliggande område som det jag har skrivit om.

Teorin grundades 1967 av sociologerna Anselm Strauss och Barney Glaser i och med publiceringen av deras text *The discovery of Grounded Theory*.¹⁵ Guvå och Hylander förklarar tanken bakom grundad teori, enligt Strauss och Glaser, och deras resonemang tilltalar mig:

De ansåg sig ha läst alltför många undersökningar, som efter en gedigen empirisk undersökning avslutas med en löst sittande slutledning hämtad från en *Grand Theory*. I stället borde resultaten få tala för sig själva och utgöra grund för en mindre omfattande men empiriskt baserad teori.¹⁶

¹⁵ Gunilla Guvå, Ingrid Hylander, 2003, *Grundad Teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv*, s. 8.

¹⁶ Guvå, Hylander, 2003, s. 8.

Vidare förklarar Guvå och Hylander tankar bakom grundad teori som jag anser är relevanta för mitt ämne:

I likhet med kvalitativa ansatser utgår grundad teori från antagandet att mänskligt beteende utformas i sitt sammanhang och därför inte kan förstås annat än i denna *kontext*. Således måste mänskligt beteende studeras i *naturliga situationer* och inte experimentellt. Tanken är att studera komplexiteten hos mänskliga fenomen *utifrån ett helhetsperspektiv*, inte att förenkla dessa till mätbara beteenden.¹⁷

I denna bemärkelse tycks grundad teori ha en anknytning till min undersökning på vis att jag har studerat människor och deras beteenden i naturliga situationer, och strävat efter ett helhetsperspektiv då jag har genomfört mina observationer.

Det finns flera svårigheter med att använda sig utav grundad teori, och Guvå och Hylander förklarar att teorin i vissa avseenden är svårbegriplig och motsägelsefull. Dessutom var dess grundare, Anslem Strauss och Barney Glaser, oense om hur teorin skulle tillämpas, och detta var något som förblev outrett.¹⁸ En utav svårigheterna med teorin beror på att teorins grundare, Anslem Strauss och Barney Glaser "...definierar begrepp på sinsemellan olika sätt och även var och en på olika sätt i tidigare och senare skrifter."¹⁹ Guvå och Hylander förklarar att teorin bär med sig mycket frihet men är samtidigt svåransvändbar. De menar vidare att teorin å ena sidan främjar ett kreativt "teorigenererande", men samtidigt "...ska den enligt föreskrivna anvisningar tillämpas på ett mycket strikt och regelmässigt sätt."²⁰ Ett annat sätt att beskriva teorin är att genom den behandlas kvalitativa data på ett liknande sätt som kvantitativ data.

Dessutom menar Guvå och Hylander att grundad teori kan vara en lämplig teori då undersökningen ska behandla ett tidigare utforskat område.²¹ Teorin kan fungera som en vägledning i en sådan situation då man ska studera ett icke vetenskapligt kartlagt område, och i det här avseendet menar jag att grundad teori skulle kunna vara användbart för en framtida studie inom samma område som jag har utforskat, eftersom det är ett relativt utforskat ämne.

¹⁷ Guvå, Hylander, 2003, s. 14.

¹⁸ Guvå, Hylander, 2003, s. 77.

¹⁹ Guvå, Hylander, 2003, s. 7, 34.

²⁰ Guvå, Hylander, 2003, s. 7.

²¹ Guvå, Hylander, 2003, s. 16.

Guvå och Hylander förklarar att fältobservationer är den vanligaste undersökningsmetoden för datainsamling. De förklarar vidare att en del forskare menar att observationer bör kombineras med intervjuer för att få en bättre förståelse för det som har iakttagits genom observationerna.²² Som jag har redogjort för i avsnittet om metod är det just dessa två metoder – observationer och kvalitativa intervjuer – som jag har valt att använda. Det huvudsakliga skälet till varför jag anser att grundad teori skulle kunna vara en intressant teori att använda är för att den ställer den enskilda forskaren i fokus och lägger stor vikt vid undersökningens empiriska resultat.

1.8 Disposition

Denna uppsats innefattar totalt fem kapitel, samt en käll- och litteraturförteckning och en bilaga med två intervjuguider. I första kapitlet presenteras undersökningens syfte, frågeställningar, begreppsdefinitioner, metod och material, tidigare forskning, urval och avgränsningar samt teori.

I uppsatsens andra kapitel presenteras en del bakgrundsinformation och statistik rörande Tensta och Östermalms bibliotek, och stadsdelarna Tensta och Östermalm. Denna information är ämnad till att ge en kort men relevant bakgrund för min undersökning.

Tredje kapitlet består av en presentation av mitt undersökningsmaterial från mina observationer och intervjuer, i den ordningen.

Min huvudsakliga analys och diskussion förs i kapitel fyra, som följs av en kort sammanfattning i sista kapitlet.

²² Guvå, Hylander, 2003, s. 35.

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att inledningsvis göra en kort presentation av de två barn- och ungdomsavdelningarna på biblioteken i Tensta och på Östermalm, med fokus på de aspekter som är relevanta för min undersökning, och som har anknytning till barn och ungdomsverksamheten. Jag kommer dessutom att göra en presentation av de två områden där jag har utfört min undersökning, Östermalm och Tensta. Jag kommer att presentera några enkla tabeller med statistik för att ge en bild av hur de två stadsdelarna skiljer sig åt i olika demografiska avseenden som är relevanta för min undersökning, och jag kommer att hänvisa till dessa tabeller längre fram i min text.

2.1 Tensta och Östermalms bibliotek

Tensta bibliotek har funnits sedan 1971 och har legat i sina nuvarande lokaler sedan 1984. Dessförinnan låg biblioteket vid Tenstagången. Tensta bibliotek har totalt 10 anställda, varav två heltidsanställda barn- och ungdomsbibliotekarier.²³ Dessutom finns det en bibliotekarie som är ansvarig för den så kallade ”Ung-hörnan”, där det finns litteratur som kan tänkas vara intressant för yngre och äldre tonåringar. År 2005 uppgav Tensta bibliotek ha ett bokbestånd på cirka 49 000 exemplar, och däri representeras 46 språk.²⁴ Tensta bibliotek har tidskrifter på 17 olika språk, ett utbud som är mycket uppskattat bland områdets invånare och som används flitigt. 1993 började Tensta bibliotek med att erbjuda läxhjälp (som administreras av volontärer) två dagar i veckan, och denna service tillhandahåller de även idag. Båda

²³ Uppgifter hämtade delvis ifrån Stockholms stadsbibliotek: <http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.asp?id=9836>, 2005-03-22, och delvis från samtal med barnbibliotekarierna på Tensta bibliotek.

²⁴ Uppgifter hämtade ifrån Stockholms stadsbibliotek: <http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.asp?id=9836>, 2005-03-22.

biblioteken har låneautomater och majoriteten av besökarna är bekanta med hur dessa fungerar.

Östermalms bibliotek har legat i dess nuvarande lokaler, ovanför köpcentret Fältöversten vid Karlaplan, sedan 1995. Innan dess låg biblioteket på Banérgatan. På Östermalms bibliotek består personalen av tio bibliotekarier och tio assistenter, och tre och en halv av dessa tjänster är anslutna till barn- och ungdomsavdelningen. 2004 var hela beståndet på Östermalms bibliotek beräknat till cirka 66 210.²⁵

Som jag nämnt tidigare (i avsnittet Urval) har biblioteken i Tensta och på Östermalm liknande inställningar till bokprat på så vis att de arbetar aktivt med dem och ger mycket utrymme åt dem tidsmässigt, i form av förberedelser med mera. Oftast hålls dessa boksamtal i ett avskilt rum så att klassen inte störs av den övriga verksamheten på biblioteket. Barn- och ungdomsbibliotekarier har alla olika sätt att hålla boksamtal, men ofta tar bibliotekarien detta tillfälle i akt för att fråga barnen vad de själva nyligen har läst och vad de tyckte om dessa böcker. På både Tensta och Östermalms bibliotek erbjuds sagostunder, och i Tensta hålls sagostuderna på somali.

2.2 Stadsdelarna Tensta och Östermalm

2.2.1 Befolkning

Östermalm är en betydligt större stadsdel än Tensta i antal invånare. År 2004 var befolkningmängden i Tensta 17 130²⁶ och på Östermalm 61 168.²⁷ Något som är viktigt att uppmärksamma är andelen barn i varje område. Tabellen nedan visar den procentuella andelen barn, och då menas individer 0-18 år, inom hela Stockholms stad, på Östermalm och i Tensta²⁸:

²⁵ Uppgiften är hämtad från Stockholms stadsbiblioteks eget intranät som jag har fått tillgång till genom Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek.

²⁶ Stockholms stads Utrednings- och statistikkontoret: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel> 2005-04-19.

²⁷ Stockholms stads Utrednings- och statistikkontoret: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn> 2005-04-19.

²⁸ Dessa procent antal har jag beräknat själv, då de är angivna i mindre kvoterings (0,1-5, 6 osv.), men de finns angivna på Stockholms stads Utrednings- och statistikkontoret (för respektive område): Hela staden: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=t0&typ=total>, Östermalm: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn>, Tensta:

Tabell 2: Procent barn på Östermalm, i Tensta samt i hela Stockholms stad

Stadsdel, antal invånare	% barn 0-18 år, 2004
Hela Stockholms stad, 765 044	19 %
Östermalm, 61 168	14 %
Tensta, 17 130	33 %

Den förhållandevis stora, respektive lilla, andel barn i Tensta respektive Östermalm, är något som vissa av mina informanter har hänvisat till.

En annan viktig jämförelse är andelen invånare på Östermalm och i Tensta med en utländsk bakgrund, och i tabellen nedan har jag inkluderat statistiken för hela Stockholms stad.²⁹ Statistiken avser år 2004, 31 december:

Tabell 3: Procent invånare med utländsk bakgrund på Östermalm, i Tensta samt i hela Stockholms stad

Stadsdel	% Invånare m. utländsk bakgrund	Därav % m. utländskt medborgarskap
Hela Stockholms stad	21 %	9 %
Östermalm	15 %	7 %
Tensta	61 %	26 %

Som framgår av tabellen ovan är skillnaden mycket stor mellan Tensta och Östermalm i detta avseende, och att majoriteten av invånarna i Tensta har en utländsk bakgrund. Intressant nog så har Östermalm, av alla innerstadens stadsdelar, den högsta andelen invånare med utländsk bakgrund.³⁰

<http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-04-20.

²⁹ Statistik för respektive stadsdel har hämtats från Utrednings- och statistikkontoret: Hela staden: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=t0&typ=total>, Östermalm: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn>, Tensta: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-04-20.

³⁰ Ibid.

2.2.2 Sammanräknad förvärvsinkomst 2002 för personer 16 år och uppåt

Som framgår av statistiken nedan är skillnaderna i inkomster slående i jämförelsen mellan Tensta, Östermalm och även hela Stockholms stad.³¹

Tabell 4: Medelinkomst på Östermalm, i Tensta samt i hela Stockholms stad

Stadsdel	Medelinkomst 2002
Hela Stockholms stad	241 100
Östermalm	303 000
Tensta	147 900

Jag presenterar denna statistik för att ge en bakgrund till en central skillnad i förutsättningarna för de två användargrupperna i Tensta och på Östermalm. Denna ekonomiska faktorn och tankar kring dess innebörd är något som har framkommit i mina intervjuer, hos mina informanter.

2.2.3 Arbetslöshet

Som framgår av siffrorna nedan är arbetslösheten nästan det dubbla i Tensta jämfört med Östermalm, och även jämfört med hela Stockholms stad är skillnaden stor.³²

Tabell 5: Procent arbetslösa på Östermalm, i Tensta samt i hela Stockholms stad

Stadsdel	% Arbetslösa 2004, 31: oktober
Hela Stockholms stad	3,7 %
Östermalm	3,1 %
Tensta	6,0 %

³¹ Statistik för respektive stadsdel har hämtats från Utrednings- och statistikkontoret: Hela staden: <http://www.stockholm.se/dotNetTemplates/exceltable.aspx?number=75854&category=11554&topcategory=12661>,

Östermalm: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn>
Tensta: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-03-29.

³² Statistik för respektive stadsdel har hämtats från Utrednings- och statistikkontoret: Hela staden: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=t0&typ=total>
Östermalm: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn>
Tensta: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-03-29.

Detta kan ha en betydelse för de barn- och ungdomar som kommer till biblioteket, så som alla de omständigheter som präglar en människas privatliv kan ha en inverkan på hur de fungerar i offentliga sammanhang. Detta är för övrigt en faktor som har kommenterats av mina informanter.

2.2.4 Elever med behörighet att söka till gymnasiets nationella program

Nedanstående statistik avser den procent av elever som efter nionde klass är behöriga att söka till nationella gymnasieprogram. Som framgår är skillnaden mellan Tensta och Östermalm stor, och även mellan Tensta och hela Stockholms stad. Jag kommer att återkomma till denna skillnad därför att den är relevant för mina informanter i deras arbetssituation, och i deras uppfattningar av sina roller. Siffrorna avser vårterminen 2004.³³

Tabell 6: Procent elever med behörighet att söka till nationella gymnasieprogram

Stadsdel	% Elever med behörighet att söka till gymnasieprogram
Hela Stockholms stad	89,7 %
Östermalm	96,5 %
Tensta	69,0 %

³³ Statistik för respektive stadsdel har hämtats från Utrednings- och statistikkontoret: Hela staden: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=t0&typ=total> Östermalm: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=sdn10&typ=sdn> Tensta: <http://www.usk.stockholm.se/internet/omrfakta/omrfakta.asp?omrade=s22408&typ=stadsdel>, 2005-03-29.

3 Undersökning

I detta kapitel kommer jag att presentera mitt undersökningsmaterial, och som jag tidigare nämnt innefattar dessa undersökningar både observationer och intervjuer. Ett centralt och återkommande tema som direkt kopplar till mina frågeställningar är att området och miljön där barn- och ungdomsbibliotekarierna – som jag har intervjuat – arbetar präglar deras inställning till sin yrkesroll.

Detta material är uppdelat i olika teman, eller ämnen, som till stor del speglar de frågor som jag har ställt i mina intervjuer och som syftar till att behandla och besvara mina frågeställningar. En diskussion kring mina undersökningar, med mina egna reflektioner, kommer jag att främst lämna till nästa kapitel, då jag kommer att diskutera innebörden av mina upptäckter.

Undersökningskapitlet är upplagt på så vis att resultaten från observationerna och från intervjuerna är presenterade var för sig, i den ordningen. Däremot förekommer flera teman i både observations- och intervjudelen, och därför kan en viss upprepning ske. Detta är dock syftet med mitt val av metod; att jag gjort både observationer och intervjuer är ett sätt att bättre kunna genomtränga och få förståelse för vissa ämnen eller företeelser.³⁴

Nedan presenterar jag först de fem bibliotekarier jag har intervjuat, och därefter följer resultaten.

3.1 Bibliotekariernas bakgrund

Jag har intervjuat totalt fyra barn- och ungdomsbibliotekarier, varav två från Tensta bibliotek och två från Östermalms bibliotek. Dessutom har jag intervjuat enhetschefen vid Östermalms bibliotek. Jag ska här göra en kort presentation av dessa fyra bibliotekarier och deras bakgrund.

³⁴ Guvå, Hylander, 2003, s. 35. Detta nämns som en bra metod för att genomföra undersökningar på enligt *grundad teori*.

På Östermalm har jag intervjuat de två heltidsanställda barn- och ungdomsbibliotekarierna: Siv Lundmark Nowacki och Ebba Nordström. Siv Lundmark Nowacki är ansvarig för barn- och ungdomsavdelningen, och har varit verksam på biblioteken inom stadsdelen Östermalm sedan 1985, bland annat på skolbiblioteket. Hon har sin utbildning från Stockholms Stadsbiblioteksskola där hon gick mellan åren 1965–1970. Ebba Nordström, som är finländsk, har sin utbildning från Finland (Åbo), varifrån hon tog sin examen 1979. Hon började arbeta på Östermalms folkbibliotek 1980.

I Tensta har jag intervjuat de två heltidsanställda barn- och ungdomsbibliotekarierna Marion Vogel och Gunilla Olofsson. Marion Vogel har sin utbildning från Bibliotekshögskolan i Borås. Hon har varit anställd vid Tensta bibliotek i 25 år. Gunilla Olofsson är också utbildad vid Bibliotekshögskolan i Borås och blev klar 1990. Hon var verksam som barn- och ungdomsbibliotekarie även innan hon började arbeta på Tensta bibliotek, där hon började sin tjänst 1997.

Som tidigare nämnts har jag dessutom intervjuat enhetschefen för Östermalms bibliotek, Marjatta Tengström. Skälet till varför jag har valt att intervjua just henne är för att mellan åren 1987 och till och med 2001 så var hon enhetschef för Rinkeby bibliotek, som är grannbibliotek till Tensta bibliotek.³⁵ Efter det att Marjatta Tengström lämnade Rinkeby bibliotek för att börja sin tjänst på Östermalms bibliotek skedde en omorganisation där Tensta och Rinkeby bibliotek fick dela på en och samma enhetschef. För min uppsats och dess syfte besitter just Marjatta Tengström en värdefull och gedigen inblick i båda de områden som jag har valt att studera, även om det är Rinkeby och inte Tensta där Marjatta har sin erfarenhet ifrån. Dessa två områden – Rinkeby och Tensta – har dock en hel del gemensamt, och mest centralt för min undersökning är att en stor andel av invånarna i båda dessa förortsområden har utländsk bakgrund. Dessutom bedrivs biblioteken i dessa två områden på liknande sätt i många avseenden. Till exempel arbetar bibliotekarierna på både Tensta och Rinkeby bibliotek mycket aktivt med att öppna upp biblioteket till områdets unga invånare och locka dem till biblioteket. Jag har till viss del ställt andra frågor till Marjatta Tengström, dels på grund av att hon har en annan

³⁵ Från år 1987-1990 var Marjatta Tengström chef för Rinkeby bibliotek, och 1991, i samband med att Rinkeby bibliotek blev en del av stadsdelsförvaltningen, så blev Marjatta Tengström biblioteks- och kulturchef, vilket hon var fram till år 2001.

yrikesroll, och därför ett annat perspektiv, men även för att jag har velat ta fasta på hennes unika erfarenhet av båda de områden som jag har valt att studera.

3.2 Observationer

Nedan följer en presentation av resultaten från mina observationer vid Tensta och Östermalms bibliotek.

3.2.1 Bestånd och hylluppställning av böcker och övrig media

Jag har dels undersökt Tensta och Östermalms bibliotek utifrån deras bestånd och hur dessa är organiserade. Det har varit viktigt att försöka ta fasta på skillnader inom detta område, eftersom det är en väsentlig aspekt som påverkar de unga användarna som besöker biblioteket. Vilka böcker som finns på biblioteket, beståndets storlek samt hur det är organiserat är alla faktorer som ligger till grund för hur barn och ungdomar använder sig utav biblioteket, som är en utav frågorna jag ställer i denna uppsats.

2004 var beståndet, i antal exemplar, för barn- och ungdomsavdelningen beräknat till att vara cirka 23 591 i Tensta och 22 798 på Östermalm.³⁶ Detta är inledningsvis en intressant skillnad, eftersom Tensta bibliotek har ett något större barnboksbestånd, men servar en betydligt mindre grupp invånare. Tenstas stora barn- och ungdoms bokbestånd beror dels på att de mellan åren 2000 och 2003 fick ett tillskott på en miljon kronor, utöver den vanliga bokbudgeten, för att just öka bokbeståndet. Detta var en del av den så kallade storstadssatsningen, som gav statliga bidrag till bland annat bibliotek.³⁷

På barn- och ungdomsavdelning på Östermalms bibliotek har bibliotekarierna anammat samma trend som i Tensta vad gäller en ämnesindelad hylluppställning av böcker och övrig media som är speciellt utarbetad för att unga användare lättare ska kunna hitta bland bokbeståndet. Denna metod börjar bli allt vanligare, och jag har sett liknande exempel på detta vid barn- och ungdomsavdelningen på andra bibliotek i Stockholm, till exempel i Rinkeby och på huvudbiblioteket på Sveavägen. Uppställningen av böcker och övrig media på både Östermalms och Tensta bibliotek följer samma

³⁶ Siffrorna är tagna från Stockholms stadsbiblioteks eget intranät. Jag har fått tillgång till denna information genom Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek.

³⁷ Dessa uppgifter har jag fått ifrån Marion Vogel vid Tensta bibliotek.

metod och grundtanke, nämligen att utöver den traditionella metoden för organisationen av biblioteksbeståndet är vissa böcker utbrutna efter ämne eller tema. Ett exempel på detta system är att på Östermalm har de indelat bilderböcker (Hcf) utefter olika teman och grupperat dem tillsammans med fackböcker som följer samma ämnen. Exempel på dessa ämnen är: *Bilar och andra maskiner, Husdjur, Adoptivbarn, Få/ha syskon, Skilsmässa, Kompisar, Vara annorlunda/ensam, Kroppen, Livet och döden, Känslor, Rymden, Årstider och fester*. Detta är för övrigt ett mycket ambitiöst sätt att organisera bilderböcker. Lena Rolén från Flemingsbergs bibliotek förklarar att de även där har börjat tillämpa denna metod för hylluppställning av barn- och ungdomsböcker och att den har flera fördelar.³⁸ Men hon påpekar även att det inte är lätt att genomföra dessa ändringar, och att det kräver en hel del arbete och diskussion från barnbibliotekariernas sida.³⁹

I Tensta finns ett liknande organisationssystem, men med egna variationer. Där har de inte delat upp bilderböcker efter olika ämnen, men har däremot gjort det med kapitelböcker och ungdomsböcker (vilket även har gjorts på Östermalm). I Tensta har de ett system med etiketter som pryder bokryggarna i form av olika symboler som syftar till dessa olika kategorier. Exempel på ämneskategorier i Tensta och dess symboler är: *Kärlek* (hjärta), *Spänning och skräck* (svart katt), *Sport* (fotboll), *Fantasy* (stjärna), *Hästar* (häst). Det finns även utbrutna kategorier för vissa populära serier, till exempel *Bert & Sune* och *Eva & Adam* böckerna, och även vissa populära författare som Barbro Lindgren och Astrid Lindgren.

På båda biblioteken finns bilderböcker i tråg som står på golvet i en höjd som gör dem tillgängliga för mindre barn.⁴⁰ I Tensta finns dessutom separata boktråg med bilderböcker på andra språk, nämligen turkiska, persiska, engelska, spanska, arabiska, somali och finska. På Östermalm finns således fler ämnesindelningar i beståndet. Det som är unikt för beståndet i Tensta är den utländska barn och ungdomslitteraturen.

Både Östermalms och Tensta bibliotek har så kallade ungdomsavdelningar, eller hörn. Som jag tidigare nämnt kallas denna avdelning i Tensta för ”Ung

³⁸ Rolén, Lena, 2000, ”Referensprojektet på Flemingsbergs bibliotek”, s. 78-79.

³⁹ Rolén, 2000, s. 82.

⁴⁰ På Östermalm finns bilderböcker dels i trägen på golvet, medan de som är ämnesindelade står i bokhyllorna.

hörnan”, och böckerna placerade på denna avdelning är märkta med symbolen av en snäcka på bokryggen. På denna avdelning är böckerna indelade i följande kategorier: noveller, romaner, musik, dikter, fakta och serier. På Östermalm kallas motsvarande avdelning för ”Pulz hörnan”, och böckerna på denna avdelning är märkta med en etikett på ryggen med ordet ”pulz”. Kategorierna där är: science fiction, skönlitteratur, facklitteratur, fantasy och böcker på engelska. Förutom dessa böcker finns det, på ungdomsavdelningen både i Tensta och på Östermalm, musik (cd skivor) och en tidskriftssamling. Vad gäller både musiken och tidskrifterna på båda biblioteken finns det ett urval som kan tänkas vara lockande för ungdomar. Exempel på de tidskrifter som finns i Tensta är: *Ponton* (litterär tidskrift för unga), *Glöd* (utgiven av bland annat folkhälsoinstitutet), *Chili* (populärkultur), och *Megafon* (Röda korsets ungdomsförbund). På Östermalm finns delvis samma utbud men med vissa variationer, till exempel *Motdrag* (ungdoms nykterhetsförbundet) och även *Frida* och *Okej* (populärkultur).

Generellt är ungdomshörnan på Östermalm mer påkostad än den i Tensta vad beträffar inredningen. Exempelvis är hörnan inredd med något mer utmärkande möbler, som förmodligen är tänkta att locka till sig ungdomar, och en CD-spelare där unga besökare kan lyssna på ett urval skivor (likt den sorten som ibland finns i skivbutiker).

3.2.2 Användningsområden för barn och ungdomar på biblioteket

Ett mindre vanligt men intressant användningsområde eller beteende som jag iakttog hos låntagargruppen barn och ungdomar var ett sökande efter uppmärksamhet hos bibliotekarierna. Vid ett observationstillfälle på Tensta bibliotek var det en pojke (cirka 11 år) som satt vid informationsdisken på barn- och ungdomsavdelningen, och pratade med Marion Vogel i cirka 45 minuter. Detta är i och för sig inget vanligt förekommande fenomen – att ett barn dröjer sig kvar så pass länge – men det är inte ovanligt att barn främst söker vuxenkontakt, och uppmärksamhet, snarare än att de söker efter böcker när de besöker biblioteket.⁴¹ Detta är för övrigt något som flera av mina informanter har nämnt i våra samtal.

⁴¹ Efter detta observationstillfälle diskuterade jag och Marion Vogel denna företeelse, då hon bekräftade ovanstående.

Barn och ungdomar använder även biblioteket som en plats för att umgås med varandra genom att exempelvis titta i böcker tillsammans, lägga pussel (som biblioteken tillhandahåller) eller bara prata med varandra. Särskilt i Tensta fungerar biblioteket ibland som en sorts fritidslokal, och detta är något som mina informanter diskuterar.

En skillnad mellan de två biblioteken som jag iakttog var förekomsten av disciplinära åtgärder. Vid ett observationstillfälle på Tensta bibliotek kom det in en grupp pojkar i cirka 13-årsåldern, och barn- och ungdomsbibliotekarien fick slutligen be dem att lämna biblioteket på grund av att de skapade för mycket oväsen. Jag iakttog aldrig något liknande under mina observationer vid Östermalms bibliotek.

3.2.3 Boksamtal

På Östermalm är boksamtalen generellt kortare (cirka 15 minuter), och i Tensta varar de i cirka 30 minuter. Generellt är det brukligt att klassen stannar kvar på biblioteket efter bokpratet för att alla barn i klassen ska ha tid att hitta böcker att låna. En slående skillnad mellan Tensta och Östermalms bibliotek var hur barnen agerade efter boksamtalen som jag närvarade vid. I Tensta, omedelbart efter att bokpratet var avslutat, bildades en klunga kring bibliotekarien med barn som ville ha hjälp, framför allt med att hitta böcker. På Östermalms bibliotek, efter att bokpratet var avslutade, ställdes frågor med jämna mellanrum till barn- och ungdomsbibliotekarien, men inte närmelsevis till den grad som i Tensta. Generellt sökte de unga besökarna på Östermalm inte lika mycket kontakt med barnbibliotekarien, och de verkade generellt mindre intresserade av att ta hjälp av bibliotekarierna för att hitta böcker. I Tensta var de unga användarna betydligt mer kontaktsökande med barnbibliotekarien än vad de var på Östermalm, och efterlyste ett större engagemang med att hitta böcker och få boktips.

Efter ett boksamtal vid Tensta bibliotek bevittnade jag om att läraren uppmanade barnen att enbart välja böcker på svenska, och detta är något som jag återkommer till längre fram då Marion Vogel vid Tensta bibliotek också har diskuterat detta fenomen.

3.2.4 Kontakt mellan bibliotekarier och unga användare

Genom mina observationer har jag kunnat skönja en skillnad i kontakten mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna på Östermalms respektive Tensta bibliotek. Som jag nämnde i föregående avsnitt iakttog jag en skillnad i hur barnen agerade efter bokpratet. Dessutom har jag noterat fler exempel på

en mer närgången kontakt mellan de unga besökarna och barnbibliotekarierna i Tensta än vad jag har gjort på Östermalm. Detta har inneburit en större fysisk kontakt, exempelvis genom att barnbibliotekarierna i Tensta klappat barnen och ungdomarna på ryggen, eller att barnen i vissa fall tagit Marion Vogel eller Gunilla Olofsson i handen. Jag har noterat en mer personlig ton i samtalen mellan barnen och bibliotekarierna i Tensta, och även en större intimitet i deras samtalsämnen. Jag iakttog även, i kontakten mellan barnbibliotekarierna och användarna i Tensta, att barnbibliotekarierna ägnade något mer tid åt att hjälpa de unga användarna vid deras informationssökningar. På Östermalm sökte de unga användare inte lika mycket hjälp från barnbibliotekarierna.

På Tensta bibliotek iakttog jag Gunilla Olofsson och Marion Vogel ge bokrekommendationer till barn och ungdomar som påminde om deras presentationer vid bokprat, men i komprimerad form, och detta är något som jag inte observerade vid Östermalms bibliotek. Detta återkommer jag till i avsnittet där jag behandlar Gunilla Olofssons kommentarer angående bokrekommendationer.

3.2.5 Biblioteket som rum

Av naturliga skäl är biblioteken i Tensta och på Östermalm olika i dess fysiska utformning och inredning, eftersom inga två bibliotek är identiska. Men vissa av dessa skillnader kan även vara av betydelse för användarna och ha en påverkan då de befinner sig på biblioteket, till exempel för hur de använder sig av biblioteket.

Informationsdiskarna på barn- och ungdomsavdelningen på de två biblioteken är något olika utformade. På Tensta bibliotek finns det en stol intill informationsdisken på barn- och ungdomsavdelningen, och bibliotekarierna uppmuntrar ofta besökarna att sätta sig då de ska ställa sina frågor och få hjälp. Detta arrangemang tillåter även användarna att till viss del kunna se dataskärmen med resultaten av sökningarna i katalogen. På Östermalms bibliotek är informationsdisken på barn- och ungdomsavdelningen mer traditionell i dess utformning på så vis att besökaren står direkt framför disken och bibliotekarien sitter bakom, och det finns inte någon stol framför disken för användarna att sitta i.

Under mina observationer vid Östermalms bibliotek berättade Siv Lundmark Nowacki att hon har lagt märke till att biblioteksbesökarna oftare frågar efter hjälp om hon går runt på avdelningen, jämfört med om hon sitter vid informationsdisken. Hon frågar sig vad detta kan bero på och tror att människor ofta inte vill vara till besvär, och drar sig därför för att gå fram och

ställa sina frågor. Vidare har jag iakttagit en viss skillnad i hur biblioteken är inredda. I Tensta är lokalen en aning mer öppen och rymlig, och det finns fler, större bord där unga användare kan sitta och umgås eller arbeta med olika projekt tillsammans. På Östermalm är inredningen något annorlunda, med framför allt enskilda platser och således mindre möjlighet för barn och ungdomar att sitta tillsammans i större grupper. Lokalen är inte lika stor eller luftigt som i Tensta. Denna diskussion kring bibliotekets fysiska utformning och dess betydelse för användarna är intressant och skulle med fördel studeras mer ingående.

3.2.6 Föräldrar på biblioteket

En skillnad jag har iakttagit under mina observationer på Tensta respektive Östermalms bibliotek är att det vid dessa tillfällen har varit fler föräldrar som besökt biblioteket (med sina barn) på Östermalm än i Tensta. På Östermalms bibliotek kunde det ibland vara upp emot fyra föräldrar på en och samma gång som kom och satte sig med sina barn för att välja ut bilderböcker, och i vissa fall kunde dessa föräldrar sitta med sina barn och titta bland böckerna i över en timme. Detta beteende var inte lika vanligt förekommande eller omfattande i Tensta. På Östermalm kom i vissa fall småbarnsföräldrar tillsammans i grupp, och då verkade besöken även fylla en social funktion för föräldrarna.

3.2.7 Krav som är unika för barn- och ungdomsbibliotekarier

Något som har framkommit genom min undersökning är de krav som ställs på, och är unika för, just barn- och ungdomsbibliotekarier. Ett utav de mest centrala kraven som ställs på barnbibliotekarier är på deras beläsenhet, med andra ord att de är insatta i beståndet på barn- och ungdomsavdelningen. Det är viktigt att barn- och ungdomsbibliotekarier har en stor bokkännedom, och att de även har läst böckerna i sin helhet, eftersom en stor del av deras arbete bygger på att ge bokrekommendationer och hålla boksamtal, något som ställer stora krav på deras bokkännedom. Dessutom är det inte ovanligt att barn inte vet titeln på boken de söker, utan enbart utseendet på bokomslaget, och detta ställer stora krav på barnbibliotekariernas bókunskaper. För barn- och ungdomsbibliotekarierna på båda biblioteken som jag har undersökt ingår i deras tjänster ett visst antal timmar i månaden som ska ägnas åt läsning av barn- och ungdomslitteratur, och på de flesta biblioteken i Stockholm finns liknande bestämmelse. Det är dessutom vanligt att barn- och ungdomsbibliotekarier ägnar många timmar åt att läsa barn- och ungdomslitteratur på sin egen fritid, eftersom de timmar som är avsatta inom

ramen för deras arbetstid inte räcker till för att de ska kunna sätta sig in i beståndet. Detta är något jag har fått höra från flera barn- och ungdomsbibliotekarierna, till exempel på Stockholm stadsbibliotek (huvudbiblioteket), där jag har arbetat.

3.3 Intervjuer

Nedan följer resultaten från mina fyra intervjuer med barn- och ungdomsbibliotekarierna på Tensta och Östermalms bibliotek, samt med enhetschefen för Östermalms bibliotek, Marjatta Tengström. Detta är främst en presentation av de åsikter och svar som mina intervjuer har genererat, men jag har även kommenterat bibliotekariernas uttalanden utifrån mina frågeställningar. Däremot kommer jag att föra min diskussion främst i nästa kapitel.

Frågorna som jag har ställt till barn- och ungdomsbibliotekarierna, och till Marjatta Tengström, har dess fokus, eller utgångspunkt, i bibliotekariernas egen verksamhet. Men i vissa fall har jag även uppmanat informanterna att spekulera i hur frågan skulle kunna tillämpas på det andra bibliotek som ingår i min undersökning. I de fall då jag använt citationstecken här nedan i intervjuresultaten är det, om inte annat anges, informanternas egna formuleringar som citeras. Intervjuguiden finns med som bilaga.

3.3.1 Hylluppställning

Som jag har redogjort för i föregående avsnitt har barn- och ungdomsbibliotekarierna vid Tensta och Östermalms bibliotek utarbetat ett system för hylluppställningen av beståndet för att underlätta för barn, och även vuxna, att själva kunna hitta bland beståndet. Detta ämne är relevant för mina frågeställningar dels för att det direkt påverkar användarna, eftersom hur beståndet är organiserat präglar användarnas möte med biblioteket, och i förlängningen hur de använder sig av biblioteket. Dessutom är utformningen – och de bakomliggande inställningarna – till detta anpassade system för hylluppställning ett exempel på barn- och ungdomsbibliotekariers särskilda kompetenser, något som jag diskuterar i nästa kapitel. Angående vad bibliotekarierna anser om detta system för en mer anpassad hylluppställning, och hur pass viktigt de tycker att det är att barnen ska kunna hitta själva i biblioteket har bibliotekarierna generellt en liknande inställning till denna fråga. Jag har valt att ta med denna fråga i min undersökning och diskussion för att ta fasta på om det finns någon skillnad i hur bibliotekarierna förhåller

sig till denna del av verksamheten, som är mer praktiskt och organisatoriskt betonad, men ändå av betydelse för de barn och ungdomar som kommer till biblioteket. Vidare är denna fråga relevant för barn- och ungdomsbibliotekariernas roller eftersom den exemplifierar deras särskilda kompetenser, och deras unika inblick i barns och ungdomars specifika behov.

Angående frågan om huruvida viktigt det är för barn och ungdomar att själva kunna hitta bland beståndet menar Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek att man bör vara mycket medveten om denna fråga. Hon förklarar att på Östermalm har de organiserat böckerna efter de intresseområden som barn och ungdomar har. Detta system är inte bra för själva arbetet med bokuppsättningen, då denna uppgift blir mer komplicerad, men det är gjort med tanke på att barnen lättare ska kunna hitta på avdelningen. Uppställningen är efterfrågestyrd vilket innebär att bibliotekarierna har utgått ifrån vilka böcker som efterfrågas mest av barn och ungdomar, och försökt framhäva dem genom att gruppera dem. Barnbibliotekarierna organiserar böckerna efter hur barnen själva tänker och vad de är ute efter, och Siv menar att detta system underlättar till exempel när det är klasser på besök och många barn behöver hjälp samtidigt. Då kan hon snabbt visa var böcker finns efter specifika ämnen eller intresseområden som till exempel ”djur” eller ”kärlek”. Siv förklarar att det är en metod som vinner mer och mer framgång och popularitet, något som jag tidigare påpekat.

Vidare menar Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek att det vore bra om barn och ungdomar själva kunde hitta i bibliotekskatalogen, därför att de då skulle bli mera delaktiga i sökprocessen. Siv förklarar att hon och hennes kollegor inte alltid tänker på att de skulle kunna prata mer om katalogen med barnen och försöka lära dem hur den fungerar. Hon tycker att det är en nackdel att skolbiblioteken har ett annat katalogsystem. Det vore bra om katalogen såg likadan ut, eftersom barnen då kunde bekanta sig med den i skolan och skulle sedan känna igen systemet på stadsbiblioteket. Barn-OPAC:en, den barnanpassade delen av Stockholms stadsbiblioteks katalog, är inte särskilt bra anser Siv (och även Marion Vogel vid Tensta bibliotek), dels för att den söker i hela bibliotekets bestånd, och på så vis inkluderar vuxenlitteratur i resultatlistan.

Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek anser att det är viktigt att unga användare känner till uppställningssystemet. Ebba förklarar att deras organisationssystem för bokbeståndet – med många ämnesindelningar – underlättar även för bibliotekarierna på så vis att användarna (både barn och vuxna) blir mer självgående. Många föräldrar frågar till exempel efter böcker

som handlar om att få syskon, vilket följaktligen finns som en ämnesindelning. Den övriga bibliotekspersonalen kan tycka att det är svårt att förstå uppställningssystemet, men för barn- och ungdomsbibliotekarierna fungerar det bra. Ebba brukar fråga barn och ungdomar om det går bra för dem att hitta på avdelningen så att hon kan bilda sig en uppfattning om huruvida systemet fungerar.

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek anser att tanken bakom uppställningssystemet är bra, och att ju fler ämnesindelningar som kan göras desto bättre. Gunilla påpekar att lätta faktaböcker – facklitteratur för barn och ungdomar – används även av vuxna i Tensta, och i ett försök att gå de vuxna låntagarna till mötes är denna facklitteratur placerad tillsammans med facklitteraturen för vuxna, på vuxenavdelningen. Min fundering är om det därför inte bör finnas två uppsättningar med facklitteratur för barn och ungdomar, så att en uppsättning kan finnas på varje avdelning, för jag anser att det inte ligger i de unga låntagares intresse att denna litteratur står på vuxenavdelningen. Men möjligheten till detta är naturligtvis en ekonomisk fråga.

Marion Vogel vid Tensta bibliotek nämner att regelrätta biblioteksvisningar, som är ämnade att ge barn och ungdomar en uppfattning av hur avdelningen och beståndet är organiserat, inte är något hon ägnar särskilt mycket tid åt. Marion förklarar att hon väljer att ”lägga krutet” på att förmedla läslust till barn och ungdomar. Det viktigaste för Marion i hennes arbete är att väcka läslusten hos unga människor och att kunna förmedla ”den skatt som gömmer sig på biblioteket”. Marion tycker däremot att det är viktigt att lära barnen att själva beställa böcker genom barn-OPAC:en.⁴² Men Marion Vogel, likt Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek, medger att denna katalog har många brister. Marion menar att den är otydlig, svår att orientera sig i och kunna se vilka böcker som finns inne, och även Marion själv tycker att den är svår använd.

3.3.2 Bokrekommendationer till barn och ungdomar

Genom en diskussion kring barnbibliotekariernas inställning till bokrekommendationer har jag strävat efter att finna eventuella skillnader

⁴² Barn-OPACen är den barnanpassade delen av Stockholms stadsbiblioteks katalog.

mellan barnbibliotekariernas inställning till denna del av deras arbete. Som jag tidigare har nämnt är bokrekommendationer och referenssamtal bland de främsta arbetsuppgifter för barn- och ungdomsbibliotekarier och därigenom nära sammankopplade med de krav som ställs på dem. Dessutom kan barnbibliotekariers inställning till referenssamtal och bokrekommendationer variera, dels beroende på vilken bakgrund och vilka generella förutsättningar användaren har. Därför är detta ämne intressant för min diskussion kring vilka krav som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarierna, vilka roller de intar i sitt arbete och eventuella skillnader däri.

Angående sin inställning till bokrekommendationer förklarar Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek att ju mer hon själv läser desto bättre bokrekommendationer kan hon ge och detta förutsätts även när hon håller ett boksamtal. Om hon har läst böckerna hon presenterar vid ett boksamtal så kan hon diskutera dem med barnen, ställa ledande frågor och hjälpa dem att analysera berättelserna, något som inte går att göra om hon inte är insatt i böckerna. Då kan hon inte referera till specifika händelser i böckerna och fråga barnen vad de tror om bakomliggande motiv eller förklaringar. Barnen märker dessutom om hon inte har läst de böcker som diskuteras, och Gunilla påpekar att bibliotekarier ska inte tänka att det går att lura barn genom att låtsas ha läst en bok. Ovanstående är ett tydligt exempel på kravet som ställs på barn- och ungdomsbibliotekariers beläsenhet och hur denna kompetens kommer till nytta.

Vidare förklarar Gunilla Olofsson att hon i viss mån faktiskt vill "sälja" böcker för barn, och få dem att låna hem dem. Som jag har nämnt tidigare iakttog jag under mina observationer exempel på hur både Gunilla Olofsson och Marion Vogel vid Tensta bibliotek framförde korta presentationer av de böcker som de rekommenderade, likt en förkortad version av ett boksamtal. Gunilla påpekar att denna teknik behöver inte användas med vuxna eftersom de klarar sig själva, och generellt så tar bibliotekarier inte samma ansvar eller har samma engagemang vad gäller vuxnas läsvanor.

Gunilla anser att läsning är dels en fråga om nöje och njutning, men samtidigt handlar om att göra sig medveten om hur vi själva är som människor och hur vi vill vara. Enligt Gunilla kan läsning även påverka en ung människas personliga utveckling. Gunilla poängterar att för barn och ungdomar är identitet som fenomen mycket centralt, och det är viktigt för dem att kunna identifiera sig och känna igen sig själva i de böcker som de läser. Därför är det angeläget att unga människor med annan etnisk bakgrund än svensk, ska kunna känna igen sig själva i de barn och ungdomsböcker som de läser, delvis för att de ska känna sig inbjudna till det svenska samhället. Det har börjat komma mer

svenska barn- och ungdomsböcker som speglar mångkulturen i Sverige, vilket är en mycket bra utveckling anser Gunilla Olofsson. Denna inställning anser jag är ett exempel på den specifika kompetens som barnbibliotekarierna i Tensta besitter.

Vad gäller skillnaden mellan Tensta och Östermalms bibliotek i fråga om arbetet kring bokrekommendationer så tror Gunilla att det framför allt rör sig om en teknisk fråga, till exempel att användarna i Tensta behöver tillgång till lättlästa böcker över en längre tid. Dessutom pönerar Gunilla att det i Tensta kanske behövs en mer intensiv uppmuntran till att träna och utveckla sin läsförmåga.

Angående uppgiften att ge bokrekommendationer förklarar Marion Vogel vid Tensta bibliotek att det är svårt för henne att veta hur det är på andra bibliotek vad gäller barnbibliotekariernas inställning till denna fråga. Vidare förklarar Marion att hon är väl medveten om problemet i Tensta med ungdomar som går ut 9:an med icke godkänt i ett eller flera behörighetsgivande ämnen, och är därför inte behöriga att söka vidare till gymnasieskolor.⁴³ Därför anser Marion att det är extra viktigt för henne att främja läsutvecklingen hos unga, vilket hon menar att hon kanske inte hade gjort i lika hög grad hade hon arbetat på ett annat bibliotek utan samma förutsättningar.

Marion Vogel är medveten om att den läsvana eller tradition som ett barn har hemifrån kan ha en stor påverkan på en ung människas läsutveckling. Hon menar att många barn i Tensta kommer från kulturer där läsning inte har samma roll som den har i det svenska samhället och därför tänker Marion att det är viktigt i Tensta att främja ungas läsutveckling och intresse. Marion förklarar att i den svenska medelklasskulturen har läsning för, med, och av barn en självklar ställning, och detta är även något som jag har fått delvis bekräftat genom mina observationer (som jag diskuterar i avsnittet om föräldrar på biblioteket, 3.2.6). Marion tar även upp en intressant poäng då hon förklarar att det kanske inte alltid är lätt för familjer med utländsk bakgrund att ta till sig svenska barnboksgestalter, exempelvis Pippi Långstrump, som är en frimodig och rebellisk karaktär. Marion är medveten om att svenska barn- och ungdomsböcker speglar en annan kultur för många människor i Tensta. Jag anser att detta är en bra insikt som visar på en stor medvetenhet kring kulturella

⁴³ Jag hänvisar här till statistiken som redovisas på s. 17, kapitel två, Bakgrund.

skillnader, något som jag hävdar är en del av arbetet för barnbibliotekarierna i Tensta. Detta något som jag vidareutvecklar i nästa kapitel.

Genom sin stora erfarenhet med att hitta böcker till barn som befinner sig mitt i läsinlärningsprocessen har Marion Vogel gjort flera observationer, till exempel att det finns för lite böcker med roliga historier och gåtor. Dessa böcker är särskilt bra för att de ofta inspirerar till högläsning hos barn och ungdomar – eftersom de av naturliga skäl gärna delas med andra – något som är en viktig träning för barn som håller på att öva upp sin läsförmåga. Marion Vogel har en stor kunskap inom processerna kring läsinläring och hon har beskrivit flera intressanta aspekter inom detta område. Ovanstående anser jag är ett exempel på hur Marions erfarenheter från hennes arbete på Tensta bibliotek har präglat henne. Hon förklarar att när ett barn lär sig läsa ter det sig som att titta igenom ett sugrör; de ser, eller läser, endast en bokstav i taget, och om det är ett långt ord så hinner de glömma början innan de har kommit till slutet. Marion anser att många föräldrar slutar med att läsa för sina barn för tidigt, och detta är en generell iakttagelse, inte specifik för just föräldrarna i Tensta. När barnen, som Marion uttrycker det, ”knäckt läs koden” slutar många föräldrar med högläsning. Hon antar att dessa föräldrar tänker att i detta läge så ska barnen träna sin läsning på egen hand. Men Marion menar att det ena inte utesluter det andra, och att barn får viktiga kunskaper genom att lyssna på någon som läser för dem. Marion nämner att det finns material skrivet om hur barn behöver vägledning i deras läsinläring för att hjälpa dem att ständigt sträva efter nästa steg och nivå. De behöver någon som ligger ett – om än litet – steg före hela tiden. En annan anledning till varför det är viktigt att läsa för barn, även efter det att de själva har börjat läsa, är att det tar mycket lång tid för ett barn att – från det att de har börjat ljuda bokstäver – verkligen kunna njuta av själva läsoplevelsen. Marion förklarar att det är mycket ansträngande för barn att läsa i början av inlärningsprocessen, och att all deras energi enbart går till att översätta tecken till en begriplig handling. Det är därför vuxna kan hjälpa barn under denna tid att få ta del av den litterära upplevelsen genom att läsa för dem.

I sitt arbete med att ge bokrekommendationer försöker Marion Vogel vid Tensta bibliotek att sporra unga användare till att ge sig på nya utmaningar, till exempel genom att prova en något svårare bok eller en ny genre. I och med

hennes arbete med Läsprojektet, ett statligt finansierat projekt för att främja läsinläring, har Marion blivit mer tydlig och rak med vad hon säger till låntagarna angående läsning.⁴⁴ Marion menar att hon numera inte hymlar om vad hon tycker angående läsning och hon är inte lika rädd nu för att trycka på vikten av lästräning.

Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek anser att grunden för att kunna ge goda bokrekommendationer är att hon har läst en hel del, och har fördjupat sig i den nya barn- och ungdomslitteraturen. Hon tycker det är roligt att ge rekommendationer och tips, och hon känner sig mycket rutinerad på så vis att hon har en god bokkännedom. Hon kan bokbeståndet på Östermalms bibliotek väl, och detta upplever hon som en stor fördel. Liksom Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek påpekar Ebba att hon måste vara påläst för att hålla i sina boksamtal, och att barn mycket lätt genomskådar om hon inte har läst hela boken. De kan även fråga: ”Har du verkligen läst hela den här boken?”, och då är det viktigt att kunna svara ja.

Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek berättar att när hon ska ge en bokrekommendation frågar hon alltid den unga låntagaren vad de har läst tidigare, vilket dels hjälper henne att bedöma deras läsnivå. Siv förklarar att om det verkar lägligt så kan hon försöka uppmuntra barnen till att komma vidare lite grann i sin läsutveckling, dock utan att det blir för tvära kast. Hon kan till exempel försöka att hjälpa låntagarna att komma bort ifrån en viss genre, eftersom barn som har fastnat för en viss genre kan ibland ha svårt att variera sig. Även Marion Vogel vid Tensta bibliotek har påpekat att hon försöker uppmana unga användare att ge sig på nya utmaningar som gynnar deras läsutveckling.

Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek, likt hennes kollega Ebba Nordström, påpekar att ett dilemma för bibliotekarier är att de inte har samma möjlighet till uppföljning som lärare har, då de har rekommenderat en bok. Men barnbibliotekarierna vill gärna få veta vad barn tycker om de böcker de rekommenderar och därför ber Siv och Ebba ibland barnen att komma tillbaka och berätta vad de tyckte om boken. Detta kan dock vara svårt att genomföra, för även om barnen skulle komma tillbaka så kanske inte Siv eller Ebba är där just då.

⁴⁴ Läsprojektet hette officiellt Demokrati bygger på lästlust, och var en del av den så kallade storstadssatsningen. Denna uppgift kommer ifrån Marion Vogel vid Tensta bibliotek.

3.3.3 Kontakt med lärare

Genom mina intervjuer har det framkommit några intressanta reflektioner kring barnbibliotekariernas kontakt med lärare. Detta som tema är intressant eftersom barnbibliotekarier ofta har kontakt med skolbarn och deras lärare, men har en annan roll och synvinkel än vad lärare har. Lärare och barnbibliotekarier har båda en viktig roll för barns språk- och läsutveckling, men i olika bemärkelser. Därför är det intressant att lyfta fram mina informanternas reflektioner kring denna fråga. Det är min uppfattning att barn och ungdomar skulle gynnas av ett större samarbete mellan dessa två yrkesgrupper, en åsikt som många barnbibliotekarier delar, till exempel Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek.

En viktig iakttagelse som Marion Vogel vid Tensta bibliotek delar med sig är att lärare ibland nekar barn att låna böcker på andra språk än svenska. Detta tycker hon är synd, och undrar om det eventuellt inte strider mot skollagen? Jag har även, som jag tidigare nämnt, påträffat exempel på detta under mina observationer, nämligen att lärare försöker hindra barn att välja böcker på andra språk än svenska. Detta är en del av ett större problem som Nabila Alfakir diskuterar, nämligen att barn ibland inte tillåts att uttrycka sin mångkulturella bakgrund, en diskussion som jag kommer att återuppta i nästa kapitel.⁴⁵

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek berättar att hon skulle vilja ha mer kontakt med lärarna, till exempel genom att det ordnades gemensamma studiedagar. Detta äger rum i viss mån nu, men Gunilla önskar att det var mer vanligt förekommande.

Ebba Nordstöm vid Östermalms bibliotek är generellt mycket positivt inställd till lärarna som hon kommer i kontakt med, och i vissa fall har hon utvecklat en vänskaplig relation med dem. Ebba påpekar däremot att hon ibland anser att lärare kan vara för snabba med att påpeka för sina elever att en bok är för svår för dem. Ebba anser att dessa lärare inte borde döma barnens läsförmåga så snabbt eftersom vissa barn klarar att ”traggla sig igenom” Harry Potter, trots att den kanske är för svår för dem.

⁴⁵ Alfakir, Nabila, 2004, *Skapa dialog med föräldrarna – integration i praktiken*, s. 18-19.

3.3.4 Användningsområden för barn och ungdomar

Hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket och eventuella skillnader däri mellan användarna i Tensta och på Östermalm är en utav mina frågeställningar. Jag ställde denna fråga till mina informanter, och mitt mål har dessutom varit att upptäcka eventuella dolda eller mindre kända användningsområden bland barn och ungdomar. Det har framkommit en del skillnader i hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket i Tensta respektive på Östermalm, till exempel att biblioteket till viss del har en större eller mer central roll för Tenstaborna än för invånarna på Östermalm. Dessutom har det visat sig att samtliga informanter upplever att barn och ungdomar ibland kommer till biblioteket för att söka kontakt med bibliotekarierna, en användning av biblioteket som jag tidigare inte kände till.

Det främsta behovet som Gunilla Olofsson anser att biblioteket i Tensta fyller är att stimulera läslusten hos dess unga användare genom att förse en stor grupp lässugna barn och ungdomar med böcker. Dessutom fungerar biblioteket i Tensta som ett stöd för studier, till exempel genom att stödja informationssökning och tillhandahålla läxhjälp. Läxhjälpen vänder sig till barn och ungdomar från mellanstadiet och uppåt, och det är utomstående volontärer som anordnar denna service. Ytterligare behov som Gunilla upplever att biblioteket fyller är att fungera som ett stöd för barn och ungdomar som söker kontakt med vuxna (alltså bibliotekarier). Detta fenomen tycker Gunilla blir mer tydligt under skolloven, då många barn blir ensamma och får mycket tid över då de inte har några inplanerade aktiviteter.

Gunilla förklarar att vid vissa tillfällen fungerar även biblioteket som en typ av fritidslokal, och till och från så upplever bibliotekarierna problem med att det blir för stöjt och livligt. Dessa problem brukar gå i vågor och ibland är det svårt för Gunilla att veta hur hon ska tackla dessa situationer med oordning när de uppstår, för som hon själv påpekar, ”Man kan ju inte lyfta ut en 15-åring ur biblioteket.”. Gunilla berättar att hon har kontaktat avdelningen Barn och ungdom på stadsdelsnämnden och föreslagit att fritidsassistenter skulle kunna komma förbi biblioteket, och att det skulle vara ett tillfälle för dem att ”fånga upp” de unga i området som skulle behöva extra stöd och uppmärksamhet. Tyvärr verkar detta förslag hittills inte ha väckt något intresse hos stadsdelsnämnden. Gunilla menar att det är ett problem att det finns så få ställen dit unga kan gå, till exempel på kvällarna. Detta är något som även hennes kollega Marion Vogel har påpekat.

Angående hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket förklarar Marion Vogel vid Tensta bibliotek att många unga, och även vuxna, kommer

till biblioteket för att arbeta med sina studier. Då jag intervjuade Marion påminde hon mig om ett tillfälle då jag var på biblioteket och gjorde observationer och tre pojkar kom in som hon var tvungen att be att lämna biblioteket därför att de skapade för mycket oväsen. I samstämmighet med hennes kollega Gunilla Olofsson menar Marion att det är ett problem att det finns så få ställen dit unga människor kan ta vägen. Marion menar att det är delvis på grund av denna brist på lokaler eller platser dit unga kan ta vägen och umgås med varandra som biblioteket ibland får fungera som ersättning för en ungdomsgård. Marion påpekar att invånarna i Tensta är i vissa fall mycket trångbodda, något som kan påverka vilken möjlighet unga människor har att ta hem sina vänner. Hon tror att på Östermalm så har många unga större möjlighet till att ta hem sina vänner, i alla fall vad beträffar tillräckligt stor boyta.⁴⁶ Därför kan biblioteket i Tensta i vissa fall bli en tillflyktsort. Marion använder begreppet ”offentligt vardagsrum” för att beskriva tanken med att bibliotek kan fungera som ett komplement till privata utrymmen.

Likt mina övriga informanter, påpekar Marion Vogel vid Tensta bibliotek att ibland vill barn som frågar efter en bokrekommendation inte egentligen ha en bok, utan söker i själva verket kontakt med en vuxen människa. Detta är en användning av biblioteket, av barn och ungdomar, som är mindre synlig.

Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek anser att det främst är bibliotekets bokbestånd som används av unga besökare. Som i Tensta förekommer det att unga använder biblioteket som en plats där de kan umgås, och Siv förklarar att ibland sitter barn – cirka 12 år och uppåt – i serierummet och pratar, framför allt på kvällstid.⁴⁷ Det förekommer att unga använder biblioteket som en plats för nöjesläsning, och även läsläsning, dock är det sistnämnda inte lika vanligt. Siv berättar att de inte har några direkta ordningsproblem. Ibland kan hon behöva säga till unga användare att de till exempel ska sänka rösten, men Siv kan inte komma på någon gång hon behövt be någon att lämna biblioteket.

I vissa fall, som flera av barnbibliotekarierna jag intervjuat nämnt, vet Siv Lundmark Nowacki att barn och ungdomar inte alltid är ute efter en bok när de ber om ett boktips, utan att de framför allt vill ha kontakt med en vuxen

⁴⁶ Detta är något som Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek också talar om i min intervju med henne.

⁴⁷ Serierummet är ett mindre avskilt rum i anslutning till barnavdelningen där alla serier finns.

människa och att få deras uppmärksamhet. Detta är ett beteende som jag har iakttagit under mina observationer och som jag har nämnt i föregående avsnitt. Siv förklarar att dessa barn kommunicerar generellt inte särskilt mycket, utan är slutna och skakar eller nickar mest på huvudet som svar på tal. Siv föreställer sig för övrigt att ju större ett bibliotek är desto mindre kontakt får barn- och ungdomsbibliotekarierna med individuella låntagare och besökare. Till detta faktum hör att yngre barn oftast inte kan komma till biblioteket utan sina föräldrar, om de inte kommer med sin skolklass. Detta påstående stöds av mina observationer, då jag har iakttagit en större kontakt mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna i Tensta än på Östermalm.

Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek menar att ibland kan biblioteket fungera som en träffpunkt för unga användare, men oftast för de unga som har ett bokintresse som använder biblioteket på detta viset. Ebba poängterar att unga även kommer ibland för att läsa läxor. Även Ebba Nordström upplever ibland att det främst är vuxenkontakt som unga besökare vill ha.

Marjatta Tengström, enhetschef för Östermalms bibliotek, anser att detta biblioteket fyller ett utav de många behoven som de unga invånarna i området har, men att biblioteket inte på något vis är av avgörande betydelse. Marjatta menar däremot att i Rinkeby och i Tensta fyller biblioteket en större funktion, även som lokal betraktad. I dessa områden träffar unga människor kompisar, spelar spel, gör läxor och träffar vuxna (bibliotekarier). Marjatta poängterar att det är grova generaliseringar som hon uttrycker, men menar att de flesta unga på Östermalm exempelvis har ett eget rum och även i många fall en egen dator. De kan träffa kompisar hemma eftersom de ofta inte är lika trångbodda, de behöver generellt inte hjälpa till med matlagningen, att passa småsyskon, är ofta uppbokade på en mängd olika aktiviteter under veckan och disponerar sin egen tid i stor utsträckning. Marjatta summerar genom att hävda att barn och ungdomar på Östermalm generellt inte har ett lika stort behov av det som biblioteket erbjuder.

Marjatta Tengström tycker sig se samtidigt att många av dessa barn på Östermalm inte har så mycket kontakt med vuxna, och att de i vissa fall kan bli ensamma på grund av detta. I många fall arbetar båda föräldrarna långa dagar vilket innebär att barnen i stor utsträckning får klara sig själva. Av praktiska skäl är det dessutom svårt för barnen på Östermalm att ta sig till biblioteket på egen hand, eftersom det är ett hårt trafikerat område. Marjatta tar även upp myten om att Östermalm skulle vara ett problemfritt område och menar att även Östermalm är en stadsdel med sociala problem. I den närliggande Tessinparken förekommer det till exempel mycket drogförsäljning. Marjatta

upplever att det finns många psykiskt sjuka i området, som även besöker biblioteket med jämna mellanrum, och hon berättar att det har funnits en blottare som ofredat unga på Östermalm som nyligen blev dömd. På grund av alla dessa faktorer tror Marjatta Tengström att det är många föräldrar som ställer sig tveksamma till att låta sina barn gå ut själva, exempelvis till biblioteket. Marjatta poängterar återigen att hon generaliserar men menar att i Tensta kommer många från stora familjer, och enligt statistiken bor det fler barn i Tensta än på Östermalm.⁴⁸ Barnen kan lättare gå runt från hus till hus och har ofta släktingar som bor i området, eller till och med i samma trappuppgång. Marjatta förklarar vidare att det finns en tanke bakom stadsplaneringen i Tensta, som ibland kallas för ”Venedig” därför att området är uppbyggt efter ett system av broar som tillåter fotgängare att gå runt utan att behöva möta bilar. Området omkring Östermalms bibliotek är däremot hårt trafikerat.

Marjatta anser att i Rinkeby och Tensta finns det mer av en helhet, som plats betraktad, och att människor inte är lika isolerade. Marjattas erfarenhet från Rinkeby och området där omkring är att vuxna exempelvis drar sig mindre för engagera sig i andra människors barn och deras uppfostran, något som hon upplever kan vara känsligt för många med svensk bakgrund. Detta är naturligtvis en generalisering, men jag kan till viss del instämma i detta, och genom mina observationer har jag iakttagit ett beteende som stödjer detta uttalande. Jag återkopplar till detta tema i min diskussion.

3.3.5 Föräldrar på biblioteket

Som jag tidigare nämnt så har jag, under mina observationer, iakttagit en tendens till att fler småbarnsföräldrar besöker biblioteket på Östermalm, med sina barn, än i Tensta. Flera av de barnbibliotekarier jag har intervjuat instämmer i detta påstående och ger även möjliga bakomliggande förklaringar till denna tendens. Denna diskussion är relevant därför att det är min uppfattning att *hur* barn och ungdomar använder sig av biblioteket påverkas till viss del av föräldrarnas biblioteksvanor.

Marion Vogel vid Tensta bibliotek medger att ovanstående kan stämma, angående föräldrars biblioteksvanor och huruvida de påverkar barns

⁴⁸ Jag hänvisar till statistiken på s. 15, kapitel två, Bakgrund.

biblioteksanvändning. Hon nämner dock att det har förekommit fler pappor de senaste åren, särskilt med somalisk bakgrund, som besöker Tensta bibliotek för att sitta och läsa för sina barn.

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek menar att något som kan påverka huruvida småbarnsföräldrar i området besöker biblioteket, är att många i Tensta har flera barn, vilket kan göra det svårare för dessa föräldrar att komma hemifrån och ta sig till biblioteket.⁴⁹ Gunilla påpekar att i de fall då föräldrarna i Tensta dessutom har mindre biblioteksvana blir det ett större företag för dem att gå till biblioteket. Samtidigt har kontakten mellan biblioteket och barnavårdscentralen varit mycket viktig, i och med utdelningen av *Barnens första bok*, som fungerar till stor del som marknadsföring för biblioteket och kan bli en inkörsport till biblioteket för många föräldrar.⁵⁰

Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek medger att det kan stämma att fler småbarnsföräldrar kommer till Östermalms bibliotek än till Tensta. Men hon berättar att de har inte alltid haft så många småbarnsföräldrar på biblioteket som de har nu, och att det har skett en stor ökning i denna fråga. När biblioteket tidigare låg på Banérgatan var barnavdelningen svårtillgänglig och många var inte medvetna om att den existerade. Enligt Ebbas mening är många föräldrar i området aktiva med att vilja stimulera sina barns läsintresse. Som Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek nämner ovan anser Ebba att *Barnens första bok* är dessutom mycket bra publicitet för biblioteket. Många föräldrar har aldrig varit på biblioteket innan de kommer för att hämta sitt exemplar, och detta blir då ett tillfälle för dem att bekanta sig med biblioteket. Ebba Nordströms erfarenhet är att föräldrarna på Östermalm ofta är ambitiösa på så vis att de kommer till biblioteket för att skaffa böcker till sina barn, ibland vare sig barnen vill eller inte vill ha böcker. Hon menar att många föräldrar anser att det är en självklarhet att barnen ska ha böcker, och detta påstående stöds av vad Marion Vogel vid Tensta bibliotek har sagt om föräldrar, svensk bokkultur och dess självklara ställning. Ovanstående stöds även av mina egna observationer, som jag tidigare nämnt.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ *Barnens första bok*, en antologi innehållande sagor m.m., delas ut gratis till alla nyblivna föräldrar i Stockholms stad, genom barnavårdscentralen. Föräldrarna får ett presentkort som de tar med sig till biblioteket för att lösa ut ett exemplar. Stockholms stadsbibliotek: <http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.asp?id=5146>, 2005-04-14.

Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek instämmer i att de har många småbarnsföräldrar som besöker biblioteket med sina barn, och att denna företeelse har ökat ännu mer sedan de börjat erbjuda bebissång, eller bebisrytmik som det ibland kallas. Detta är sång studer ämnade för att introducera småbarn till sång och rytmik. Till Östermalms bibliotek kommer ibland ambitiösa föräldrar och lånar böcker åt sina barn, även till barnens skolarbeten, och Siv kan i vissa fall tycka att dessa föräldrar gör för mycket åt sina barn.

Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek medger att det kan stämma att fler småbarnsföräldrar besöker biblioteket på Östermalm än i Tensta. Marjatta Tengström anser att kulturell bakgrund kan påverka människors inställning till, och användning av bibliotek. Hon diskuterar den svenska bokkulturen och dess starka ställning i vårt samhälle, något som Marion Vogel vid Tensta bibliotek också har berört. Marjatta menar vidare att i vissa fall kommer invånarna i Tensta och Rinkeby från kulturer som inte har samma förhållningssätt till böcker eller bibliotek. Detta är något som Nabila Alfakir diskuterar i *Skapa dialog med föräldrarna – integration i praktiken*, där hon just pekar på betydelsen av föräldrars kulturella bakgrund för hur de förhåller sig till böcker, och där igenom påverkar sina barn.⁵¹ Dessa faktorer kan i sin tur påverka hur individer med utländsk bakgrund använder och förhåller sig till bibliotek här i Sverige. Jag kommer att vidareutveckla denna diskussion i nästa kapitel.

3.3.6 Krav och roller utifrån arbetsplats

De unika förutsättningarna på Tensta bibliotek, det vill säga att många som besöker biblioteket inte har svenska som sitt modersmål, är något som präglar bibliotekspersonalen i flera olika avseenden. Därför att användarna i Tensta ibland inte hanterar det svenska språket lika flytande som bibliotekarierna ställs det krav på bibliotekariernas tålamod, lyhördhet och vilja att försöka förstå användarnas önskemål och frågor trots svårigheterna. Det kan i vissa fall även ställas krav på bibliotekariernas förståelse för kulturella skillnader. Denna skillnad mellan Östermalms och Tensta bibliotek och användarnas språkliga bakgrund är central för min diskussion kring vilka krav som ställs på barn- och

⁵¹ Alfakir, 2004, s. 87-88.

ungdomsbibliotekarierna, vilka roller de intar i sitt arbete och eventuella skillnader däri. I sina svar talar dessutom barnbibliotekarierna i Tensta i större utsträckning om olika sociala problem och de livsvillkor som präglar deras användare. Jag vill förtydliga att jag endast utgår ifrån vad informanterna har sagt i våra samtal, och drar inga som helst slutsatser angående barnbibliotekariernas personliga åsikter eller grad av medvetenhet kring dessa frågor. Däremot anser jag att det förefaller sig naturligt att barnbibliotekarierna i Tensta har till en större grad diskuterat dessa problem eftersom de dagligen kommer i kontakt med människor vars liv präglas av dessa förutsättningar och problem.

Angående vilka krav som ställs på henne utifrån hennes arbetsplats, och vilka roller hon tar på sig, förklarar Marion Vogel vid Tensta bibliotek att det ibland krävs en stor lyhörddhet för vad som egentligen efterfrågas när besökarna presenterar henne med sina frågor och önskemål. Marion menar att hon måste använda sin fantasi och kunskap i kontakten med användarna, och att det i vissa fall krävs en extra stor medvetenhet när hon uttrycker sig, för att bli förstådd. Hon anser att viljan att bli förstådd är stor från bibliotekspersonalens håll i Tensta, i jämförelse med andra bibliotek där majoriteten av användargruppen har en svensk bakgrund. Något som kan vara påfrestande och tröttsamt, som även Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek har kommenterat, är att användarna ibland kan ha ett något oartigt tilltal och sätt att uttrycka sig på, vilket i vissa fall kan vara resultatet av att svenskan är ett främmande språk. Marion har emellanåt upplevt det som att hon blir beordrad av användarna, men hon är medveten om att det oftast inte är menat att låta oartigt utan är en följd av att personen i fråga saknar de små ”smörjmedel” som vi annars använder i vårt modersmål.

Ytterligare reflektioner som Marion Vogel har kring temat *krav och roller utifrån arbetsplats* är att i Tensta är bibliotekspersonalen delvis representanter för ”vanliga” eller infödda svenskar. Dessutom menar Marion att i vissa fall har invånarna i Tensta mestadels kontakt med infödda svenskar i olika myndighetsroller, och då blir deras möte med bibliotekspersonalen ett undantag från detta, vilket får Marion att känna att det är extra viktigt hur hon bemöter användarna.

Marion Vogel påpekar även att hon ibland kan gå till överdrift när hon ska hjälpa barn och ungdomar att hitta bland bibliotekets bestånd, att de kan få informationen de söker ”serverad”, och att bibliotekarierna ibland gör för mycket *åt* dem. Om barn och ungdomar söker information till ett skolarbete börjar hon oftast med att rekommendera dem att titta i ett uppslagsverk, men

för att kunna göra detta så måste användaren veta hur ett sådant är uppbyggt, till exempel vad ett register är och hur det används. Men det är inte alla barn och ungdomar som känner till detta, och då får barnbibliotekarien visa dem.

Något som Marion Vogel har diskuterat som en viktig del av hennes arbete vid Tensta bibliotek är kulturkompetens. Hon menar att detta är en subtil men relevant del av hennes arbete, som hon tror inte hade varit lika relevant om hon arbetat med främst etniskt svenska användare. Till exempel har hon lärt sig att barn från vissa andra kulturer lär sig att de ska titta ned om de får en tillrättavisning av en vuxen, medan Marion vill att de ser henne i ögonen när hon pratar med dem.

Marion Vogel förklarar vidare att hon är medveten om att hon ständigt måste arbeta mot sina fördomar. Hon inser att vi alla har så kallade ”färgade glasögon”, och menar att våra fördomar kan sitta mycket djupt. Dessutom påpekar Marion att även i det fall hon hade arbetat på Östermalm så hade hon eventuellt fått kämpa mot sina fördomar, men att det då hade rört sig om andra föreställningar. Hon anser att vi måste akta oss för att inte låta våra fördomar övergå till förakt, och förklarar att hon tycker sig ha sett exempel på denna tendens i sin omgivning. Det ligger mycket nära till hands att förakta ett beteende när vi tycker att något är påfrestande eller besvärligt, och detta menar Marion är mycket farligt. Marion diskuterar ytterligare problematiken kring vår rådande kultur, eller ”majoritetssamhället” – som hon kallar det – och de grupper som hamnar utanför detta. Hon är medveten om maktstrukturerna i samhället, och hon tänker på hur dessa påverkar hennes användare. Marion läser en hel del litteratur som vidareutbildar henne i hennes arbete, hon verkar intresserad av dessa frågor och tycker de är både viktiga och spännande.

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek anser att det främst är de allmänna kraven, eller ”önskemålen” som hon själv uttrycker det, som ställs på henne i hennes arbete i Tensta. Gunilla syftar på de krav som ställs på alla barn- och ungdomsbibliotekarier, nämligen en stor bokkännedom och ett intresse för att arbeta med barn och ungdomar. Ett exempel på krav eller önskemål som Gunilla menar är utmärkande för arbetet i Tensta är en strävan från hennes sida att få alla att känna sig välkomna och jämlika på biblioteket. Hon påpekar att många barns föräldrar i Tensta är utan arbete, och uppmärksammar att vi lever

i ett segregerat samhälle.⁵² Hon tror dessutom att för de invånare i Tensta som har kontakt med instanser som socialkontoret, bostadskön eller banken, så tror Gunilla att många befinner sig ständigt i ett underläge i dessa sammanhang, på grund av ekonomiska begränsningar och/eller bristande språkkunskaper. Gunilla anser att även biblioteket till viss del är en institution eller myndighet, men påpekar att den kanske är ”den enda institutionen som är positiv”. Hon är mån om att det ska vara en välkomnande miljö och en positiv upplevelse att komma till biblioteket. Dessa resonemang är en vidareutveckling av Marion Vogels tankar kring att de, vid Tensta bibliotek, är i viss mån representanter för infödda, eller ”vanliga”, svenskar och majoritetssamhället. Gunilla reflekterar över att det mesta i vårt samhälle kräver pengar, men att vistas på biblioteket är i denna bemärkelse kravlöst.

Då svenskan hos användarna i Tensta ibland är bristfällig menar Gunilla Olofsson att hennes arbete kan bli tyngre på grund av detta. Hon måste till exempel be om förtydliganden och anstränga sig för att uttrycka sig så tydligt som möjligt. På samma gång tycker hon att denna extra ansträngning ofta kompenseras av användarnas tålmod, vänlighet och goda humör – en åsikt hon hört även från andra kollegor som vikarierat i Tensta.

Gunilla Olofsson anser att det generellt är för mycket fokus på de problem som finns i Tensta – och i liknande områden där en stor del av invånarna har en utländsk bakgrund, något jag instämmer i. Hon menar att människor bör i större utsträckning se till fördelarna med att ha en utländsk bakgrund, och i förlängningen ett mångkulturellt samhälle. Dessutom anser Gunilla att problemen i sig ofta förstoras. Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek har uttryckt liknande åsikter då hon har diskuterat stigmatiseringen av områden som exempelvis Tensta och Rinkeby. Marjatta anser att områden som Tensta och Rinkeby är mycket hårt och orättvist stämplade, och att de ofta får ett dåligt ryckte som de inte förtjänar. Marjatta Tengström, som själv kommer ifrån Finland, upplever att Sverige i vissa avseenden är ett starkt fördomsfullt land.

Angående vilka krav som ställs på barnbibliotekarierna utifrån arbetsplats förklarar Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek att hon har kontakt med en del väldigt krävande föräldrar. I vissa fall misstänker Siv att de ställer

⁵² Jag hänvisar till arbetslöshetsstatistiken som redovisas på s. 16, kapitel två, Bakgrund.

höga krav, oftast på hennes tid snarare än hennes bokkunskaer, för att de vill ha någon att ”sätta sig på”. Men i dessa fall, vilka inte inträffar särskilt ofta, påpekar Siv att det är det viktigt att förhålla sig professionellt. Hon menar dock att problemet oftast är det motsatta, nämligen att användare i allmänhet kräver för lite av bibliotekarierna, och ber inte om hjälp när de borde.

Siv Lundmark Nowacki medger att det är svårt för henne att bilda sig en uppfattning om hur kraven som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarierna skulle eventuellt skilja sig mellan Tensta och Östermalm, men hon har fått intrycket av att bibliotekarierna i Tensta upplever att de har en större betydelse för barns och ungdomars språk- och läsutveckling, något som jag instämmer i. I sitt eget arbete har Siv uppmärksammat att det är en fördel om barns lärare har ett bokintresse, men om så inte är fallet kan en bibliotekarie delvis kompensera för detta genom att ge uppmuntran till läsning och erbjuda bra boktips. Det är dessvärre svårt att få till stånd en avgörande skillnad som bibliotekarie när man nästan enbart har kontakt med klasser och sällan hinner med enskilda barn. Siv förklarar att hon i mycket stor utsträckning vänder sig till barngrupper, och att det då är svårt att få kontakt med enskilda individer. Hon påpekar att hon ofta tänker på barn och ungdomar i form av ”grupper”, och hur hon ska bemöta dem som grupp, och att hon kanske glömmer bort barnet eller ungdomen som enskild individ. Detta kopplar till vad hon tidigare har sagt angående bibliotekets storlek och dess betydelse för kontakten mellan användarna och barnbibliotekarierna.

Siv Lundmark Nowacki påpekar något som även Marjatta Tengström gjort, nämligen att många har en förutfattad mening om att alla på Östermalm är mycket välmående, vilket kan ha som följd att man då inte ser ”det trasiga”. Siv nämner som exempel följderna av barn som bor fjorton dagar hos varje förälder och ”lever i en kappsäck”.

Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek förklarar att det ställs stora krav på hennes bokkunskaer. Ebba påpekar att hon är trygg i sin roll som barn- och ungdomsbibliotekarie, och känner dessutom att hon är uppskattad för sina kunskaper i barn- och ungdomslitteratur. Hon förklarar att den roligaste delen av hennes arbete är kontakten med människor och att få positiv feedback. Ebba inspireras och sporras av sin kollega Siv Lundmark Nowacki, som har en mycket stor inblick i barn- och ungdomslitteraturen, och Ebba beundrar hennes kompetenser och strävar efter att själv hålla en lika hög nivå.

Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek anser att det generellt är samma krav som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarierna på både Tensta och Östermalms bibliotek, nämligen en gedigen bokkännedom, något som är

allmänt vedertaget för barn- och ungdomsbibliotekarier som yrkesgrupp. Andra krav som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarier är att man ska tycka att det är trevligt att arbeta med unga människor, och att man ska känna till hur läsinlärningsprocesser går till. Dessutom är det viktigt att känna till förskole- och grundskoleverksamheterna i området. Som Marjatta uttrycker det ska man ”kunna sitt område”, och detta innebär exempelvis att känna till vad barnen gör på sin fritid, och hur området ser ut i övrigt. Marjatta förklarar vidare att barn- och ungdomsbibliotekarier även måste veta något om hur språkinläring går till, och hon tillägger att i Tensta kan barnbibliotekarierna behöva en djupare kunskap inom detta område. Marjatta sammanfattar genom att förklara att kraven är desamma för barn- och ungdomsbibliotekarier var de än arbetar och det är samma kunskaper som gäller, till exempel att kunna sitt område. Däremot kan det finnas olika tyngdpunkter i vilka kunskaper som är de mest centrala, och vilka som är mindre viktiga.

Marjatta berättar att från den tiden hon själv arbetade i Rinkeby kunde hon ibland bli medveten om att hon gick till överdrift då hon skulle hjälpa vuxna låntagare och detta kopplar till vad Marion Vogel vid Tensta bibliotek har sagt om att hon ibland hjälper unga låntagare för mycket. Marjatta menar sammanfattningsvis att man ska akta sig för att inte ta på sig för stort ansvar för någon annan.

3.3.7 De viktigaste uppgifterna som barn- och ungdomsbibliotekarie

Vad barnbibliotekarierna betraktar som sina viktigaste uppgifter är en fråga som är direkt kopplad till mina frågeställningar. Genom denna fråga vill jag ta fasta på hur arbetssituationen på de två biblioteken påverkar barn- och ungdomsbibliotekariernas inställning till sina arbetsuppgifter, och denna fråga är en vidare utveckling av föregående diskussion gällande vilka krav som ställs på barnbibliotekarierna och vilka roller de eventuellt intar i sitt arbete. Svaren skilde sig något mellan barnbibliotekarierna i Tensta och på Östermalm, och visade på att arbetssituationen på de två biblioteken, med dess olika förutsättningar, har en påverkan på bibliotekarierna och deras inställning. Gemensamt för samtliga barnbibliotekarier var att de räknade att väcka läslust till deras viktigaste uppgifter, samt att locka unga användare till biblioteket. Men däri uppstod små variationer, till exempel att barnbibliotekarierna i Tensta, i större utsträckning, talat i termer av att vara ett stöd för barns läs- och spåkutveckling. Denna uppfattning, från barnbibliotekariernas sida, är något

som jag anser speglar de språkliga förutsättningarna som präglar användarnas liv i området, och därför en naturlig skillnad mellan de två informantgrupperna.

Siv Lundmark Nowacki på Östermalms bibliotek svarade att en av hennes viktigaste uppgifter är att väcka läslust hos barn och ungdomar. Siv menar att läslust ligger till grund för väldigt mycket; både för att kunna skaffa och tillgodogöra sig faktakunskaper och upptäcka ny information, men även för att kunna uppleva njutningen i läsandet. Hon anser att läslust är ”nyckeln till allt det goda som man kan uppleva genom läsning”, exempelvis omvärldsorientering, språkutveckling och förmågan att kunna sätta sig in i andras tankar och världar. Men för att kunna uppleva allt detta måste själva läslusten uppstå först. Siv utgår delvis ifrån sig själv i denna fråga eftersom hon hade stor glädje av böcker då hon upptäckte dem som ung. Böcker och läsning har betytt mycket för Siv, och hon har svårt att förstå människor som inte uppskattar läsning alls. Att genom läsning kunna ta del av information och fackböcker är både bra och nyttigt, men Siv menar att uppskatta själva läsoplevelsen har ett stort värde i sig.

En annan viktig uppgift som Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek anser sig ha är i sitt sagoberättande. Siv upplever att samhället idag är väldigt bildcentrerat, och att barns och ungdomars liv präglas till stor del av exempelvis TV, datorer, film och även teater. De bildcentrerade medierna är idag så pass dominerande att det finns väldigt lite fokus på lyssnandet i sig. Därför anser Siv att det är nyttigt för barn att utveckla sin förmåga till att enbart lyssna, och därigenom skapa egna mentala bilder, något som i sin tur främjar fantasin. Denna förmåga att kunna visualisera tränas för övrigt genom läsning. Siv tycker att det är hemskt roligt med sagostunderna när de blir till en lyckad och gemensam upplevelse.

Ebba Nordström på Östermalms bibliotek anser att den viktigaste uppgiften hon har är att stimulera intresset för läsning. Ebba menar att läsning gör barn och ungdomar mer verbala, vilket är viktigt dels eftersom samhället idag är mycket verbalt. Hennes erfarenhet är att yngre barn är mer formbara och att det därför är lättare att nå dem. Någon gång kring då barn börjar i 5:an så blir ”kompistrycket” mer märkbart, och då upplever Ebba att det blir svårare med boksamtalen för att barnen är mera kritiska.

Ebba Nordström på Östermalms bibliotek, i likhet med Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek, anser att biblioteket som plats är viktigt, eftersom det dels fungerar som en sorts oas genom att det är ett utav de få kravfria – offentliga – miljöer i samhället. På biblioteken blir man vanligtvis inte frågad vad man som besökare vill eller gör där, och användare kan få sitta hela dagen och vara ifred,

så länge de inte stör någon annan. Ebba förklarar vidare att hon vill uppmuntra unga till att få upp ögonen för vad biblioteken har att erbjuda.

I min intervju med Marion Vogel på Tensta bibliotek framkom det att den viktigaste uppgiften hon anser sig ha är att främja läs- och språkutvecklingen hos barn och ungdomar. Andra uppgifter hon dessutom anser är viktiga är att stödja barnkultur och informationssökning – eller informationskompetens – hos unga användare. Marion betraktar dock stödjandet av barnens språkinlärning som den mest centrala av hennes uppgifter, eftersom språket ligger till grund för att människor ska kunna utnyttja bibliotekets resurser. Marion Vogel anser dessutom att språk och läsinlärning även är en ”demokratifråga”, därför att utan språket så hamnar människor i ett utanförskap. Detta är för övrigt en företeelse som barnbibliotekarierna i Tensta vittnar om i större utsträckning än barnbibliotekarierna på Östermalm, eftersom de dagligen har kontakt med människor som har stora brister i det svenska språket.

I min intervju med Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek framkom det att de uppgifter som hon anser vara de viktigaste i sin roll som barnbibliotekarie är att vara ett stöd för barns och ungdomars läsutveckling, att främja läsglädje och att vara ett stöd vid ungas informationssökningar. Något som Gunilla Olofsson dessutom framhäver som en viktigt uppgift är att få barn och ungdomar att känna att de är välkomna på biblioteket och att det är, så att säga, deras eget bibliotek. Gunilla strävar efter att jämsides upprätthålla en bra bokkunskap för sin egen del – för att kunna ge bra boktips – och samtidigt att skapa en välkomnande miljö på biblioteket.

Vidare uttrycker Gunilla en frustration över att bibliotekspersonalen på Tensta bibliotek har så pass begränsat med tid, och hon önskar att det fanns en större möjlighet för att finnas till hands för de barn och ungdomar som kommer till biblioteket. Gunilla berättar om en pojke i 9-års åldern som hon nyligen hade kontakt med. De kom att prata om en bok där huvudtemat rörde sig om en pojke som blev mobbad i skolan. Det var en mycket gripande och mörk skildring av mobbning som företeelse, och pojken berättade för Gunilla att han upplevde liknande svårigheter i sitt eget liv, varpå hon frågade om hon skulle ringa och prata om detta problem med läraren. Pojken tackade ja till Gunillas erbjudande och hon kontaktade hans fröken. Gunilla upplever att det är ”mycket uppmuntrande” att barn kan känna ett sådant förtroende för barnbibliotekarierna.

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek påpekar att det är viktigt att informationsdisken på barn- och ungdomsavdelningen på Tensta bibliotek är

bemannad, att bibliotekarierna inte ser upptagna ut, och inte tar med sig mycket jobb ut som de sitter och arbetar med i informationsdisken. Detta är ett mycket viktigt påpekande anser jag och Gunilla menar att man som barn- och ungdomsbibliotekarie måste motivera den egna informationsdisken, med andra ord ge skäl för varför det är viktigt att ha en egen informationsdisk på barn- och ungdomsavdelningen, och att den ska vara bemannad. Tidigare fanns det en gemensam informationsdisk på vuxen sidan av biblioteket i Tensta och detta, menar Gunilla, var inte optimalt. Dels för att om vuxna står på kö är det vanligt att barn inte vågar ta sig fram till disken. Därför har de bestämt i Tensta att om endast en informationsdisk är bemannad, och en av de två barnbibliotekarierna ska bemanna den (med andra ord Gunilla eller Marion) så ska de sitta vid disken på barn- och ungdoms sidan. Gunilla menar att detta är en bra markering, något som jag för övrigt instämmer i.

4 Analys

I detta kapitel kommer jag att föra en diskussion kring resultaten från mina intervjuer och observationer. Jag har delat upp min analys i olika ämnesområden som till viss del överensstämmer med de teman från föregående kapitel som behandlar min undersökning, men jag har även infört nya teman som är relevanta för min diskussion.

4.1 Barn- och ungdomsbibliotekariers särskilda kompetenser

Något som har framkommit genom min undersökning är de kompetenser som är unika för barn- och ungdomsbibliotekarier. Som jag tidigare har nämnt är dessa särskilda kompetenser gemensamma för alla de barn- och ungdomsbibliotekarier som jag har intervjuat. Eftersom en av mina frågeställningar har rört sig om möjliga skillnader mellan barnbibliotekarierna i Tensta och på Östermalm anser jag att denna diskussion kring gemensamma, men unika, kompetenser även är relevant. Om man ska diskutera skillnader är det rimligt att göra det mot en bakgrund av likheter. Dessutom är dessa särskilda kompetenser direkt kopplade till denna grupps uppfattning av vilka roller de har, vilka uppgifter som följer med dessa roller och vilka krav som ställs på dem i deras arbete.

Ett exempel på den unika kompetens som barn- och ungdomsbibliotekarier besitter visar sig i utformningen av organiseringsystemet för hylluppställningen av barn- och ungdomsböckerna. Som jag har redogjort för i undersökningskapitlet har många bibliotek infört vissa omorganiseringar för att barn och ungdomar lättare ska kunna hitta bland beståndet. Detta är dels till för att unga låntagarna ska kunna känna en tillfredsställelse i att själva kunna hitta bland beståndet, men dessutom för att ge mer tid till bibliotekarierna att kunna

ägna åt barns och ungdomars frågor, som eventuellt kräver extra mycket engagemang. Dessa fördelar nämner även Lena Rolén i *Barn frågor – kan biblioteket svara? Om referensarbete för barn och ungdomar*.⁵³ Det är inte alltid nödvändigtvis lättare för bibliotekspersonalen att genomföra och underhålla dessa ändringar i uppställningssystemet, och som Ebba Nordström vid Östermalms bibliotek har påpekat försvårar detta system något för uppställningen av böckerna. Jag anser att det är unikt för barn- och ungdomsbibliotekarier att bemöda sig om att genomföra dessa ändringar för att tillgodose barns och ungdomars särskilda behov. Detta är dessutom en följd av att de är medvetna om unga användares särskilda behov på en nivå som inte alla bibliotekarier är.

Både Marion Vogel vid Tensta bibliotek och Siv Lundmark Nowacki från Östermalms bibliotek har förklarat att de, i deras arbete med att ge bokrekommendationer, ibland tar tillfället i akt och försöker uppmuntra barn och ungdomar att ge sig på nya utmaningar, till exempel genom att välja en svårare bok, eller prova en ny genre. Jag hävdar att detta är unikt för just för barn- och ungdomsbibliotekarier, eftersom de flesta vuxenbibliotekarier inte tar på sig samma roll eller ansvar i detta att försöka uppmuntra användare till att bredda och utveckla sina läsvanor.

Ett återkommande tema är barn- och ungdomsbibliotekariers gedigna kunskap i barn- och ungdomslitteratur, men det är dessutom hur de använder sig av denna kompetens som är intressant. En färdighet som barnbibliotekarierna visade var att stödja barn och ungdomar i att skapa ett personligt förhållningssätt till den litteratur de läser. Detta kan ske genom att barnbibliotekarierna till exempel uppmuntrar unga användare att analysera berättelser, för att kunna få en djupare förståelse av vad de har läst, utöver själva handlingen. Dessutom har Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek förklarat att hon anser att det är viktigt för unga att dra personlig lärdom ur de berättelser som de läser, och att böcker på så vis får en mer personlig innebörd för varje individ och deras utveckling.

Jag anser att det är till stor del barn- och ungdomsbibliotekarier som värnar om, och förstår, barns och ungdomars informationsbehov, och deras rätt till att få hjälp med dessa. Dessutom har barnbibliotekarier en förståelse för olika

⁵³ Rolén, 2000, s. 78-79.

svårigheter som barn och ungdomar kan ha i sitt informationssökande, till exempel ett bristande ordförråd, något som kan göra det svårt för denna grupp att formulera sina frågor. Detta är något som Kerstin Rydsjö diskuterar och poängterar dessutom vikten av att barn- och ungdomsbibliotekarier medvetet skapar en välkomnande miljö för unga användare.⁵⁴ Detta är något som jag har förstått att alla de barnbibliotekarier som jag har intervjuat strävar efter, och är mycket måna om. Jag hävdar vidare att denna inställning är en större del av barnbibliotekariers arbete än för bibliotekarier generellt.

Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek har diskuterat olika faktorer rörande informationsdisken vid barn- och ungdomsavdelningen, dess särskilda roll och rätt till att finnas. Detta är ytterligare ett exempel på den förståelse som barnbibliotekarier har för barns informationsbeteende och behov. Denna diskussion är nära sammankopplad till referensarbete för barn och ungdomar, och barn- och ungdomsbibliotekariers särskilda kompetens inom detta område. Kerstin Rydsjö diskuterar barns och ungdomars rätt till information och att deras behov inte alltid värdesätts lika högt som vuxnas och att deras frågor inte bedöms som lika kvalificerade.⁵⁵

Louise Limberg har skrivit om processer kring barns och ungdomars informationssökningar, och lärares och barn- och ungdomsbibliotekariers roller i denna process. Limberg visar på att barn- och ungdomsbibliotekarier har en unik kompetens när det gäller att förstå unga användares frågor. Hon förklarar att barn ofta inte kan fullständigt förklara vad de söker efter, och därför hänvisar till exempelvis bokomslaget eller andra mindre detaljer knutna till boken.⁵⁶ Denna förutsättning ställer stora krav på barnbibliotekariers kunskap i barn- och ungdomslitteratur och deras slutledningsförmåga. Jag har själv vittnat om att barnbibliotekarier kunnat hitta en eftersökt bok med slående lite information att utgå ifrån.

4.2 Kontakt mellan bibliotekarier och användare

Genom min undersökning har jag upptäckt en viss skillnad i hur kontakten ter sig mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna. Jag har noterat en

⁵⁴ Rydsjö, Kerstin, 2000, "Referensarbete för barn – en litteraturöversikt", s. 21-22.

⁵⁵ Rydsjö, Kerstin, 2000, s. 26.

⁵⁶ Limberg, Louise, m.fl., 2002, *Informationssökning och lärande – en forskningsöversikt*, s. 50.

större närhet – i flera avseenden – mellan de unga användarna i Tensta och barn- och ungdomsbibliotekarierna där, än vad jag har gjort på Östermalm. Här följer en diskussion kring hur dessa skillnader, och även likheter, ger sig uttryck och vilka faktorer som möjligtvis orsakar dessa skillnader.

Genom mina observationer har jag iakttagit en skillnad mellan de två biblioteken angående hur mycket barnbibliotekarierna hjälper barnen och ungdomarna i deras informationssökningar. Jag tycker mig att sett att de unga användarna i Tensta har i större utsträckning eftersökt hjälp från barnbibliotekarierna med sina informationsbehov, till exempel i anslutning till att de har varit på boksamtal, något jag tidigare har diskuterat i samband med hur barn och ungdomar agerar efter boksamtal. Detta kan bero på en rad olika faktorer, till exempel bibliotekens storlekar, på så vis att Tensta bibliotek är ett mindre bibliotek, och serverar en mindre stadsdel. Detta är något som Siv Lundmark Nowacki vid Östermalms bibliotek har reflekterat över, då hon ställt sig frågan om ett större bibliotek försvårar för barnbibliotekarierna att kunna se till individuella låntagares behov. Som Siv har påpekat är hon dessutom mest van vid att bemöta barn och ungdomar i grupper. Jag anser att bibliotekens storlekar kan bidra till graden av kontakt mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna.

Ytterligare en skillnad som jag har iakttagit mellan de två biblioteken är graden av fysisk kontakt mellan barn- och ungdomsbibliotekarierna och de unga användarna. Som jag tidigare har nämnt iakttog jag, under mina observationstillfällen, exempel på fysisk beröring i större utsträckning mellan barnbibliotekarierna och barn och ungdomar på Tensta bibliotek än på Östermalms bibliotek. Marion Vogel vid Tensta bibliotek har även kommenterat detta beteende, att hon ibland berör barnen. Jag anser att detta beteende har en positiv påverkan på de unga användarna i Tensta, och även på unga människor i största allmänhet, och är ett exempel på barnbibliotekariernas strävan efter att skapa en välkomnande miljö.

En skillnad jag har lagt märke till mellan Tensta och Östermalms bibliotek är graden av egagemang i barnens privata liv. Jag hänvisar dels till Gunilla Olofssons berättelse om den 9-åriga pojken vars fröken hon kontaktade angående att han hade blivit utsatt för mobbning i skolan. Dessutom refererar jag återigen till Siv Lundmark Nowackis kommentar om att större bibliotek eventuellt för med sig en svårighet att se till individuella barn och deras behov.

Ytterligare en faktor som kan påverka kontakten mellan barnbibliotekarier och unga användare är huruvida de är tillåtna att besöka biblioteket på egen hand. Som jag har iakttagit besöker unga i Tensta i större utsträckning

biblioteket på egen hand, något som även Marjatta Tengström har kommenterat. Som jag har förklarat beror detta delvis på att barn och ungdomar inte kan röra sig lika fritt i innerstaden, bland annat på grund av hårt trafikerade gator. I detta avseende har unga i Tensta en fördel i och med att området är uppbyggt efter ett system av gångbroar som skiljer på gångtrafikanter och bilister och gynnar en större rörlighet. Dessutom är Tensta ett mindre område än Östermalm, och därför bör unga generellt ha ett kortare avstånd till biblioteket, något som gör det lättare för dem att på egen hand kunna ta sig dit. Jag anser att detta att unga i Tensta har större vana att komma till biblioteket på egen hand också påverkar relationen mellan bibliotekarierna och användarna, och eventuellt främjar en större närhet mellan dessa två grupper. En annan faktor som jag anser påverkar kontakten mellan barnbibliotekarierna och unga användare är att i Tensta finns det indikatorer för att biblioteket har en något mer central funktion för de unga användarna där än vad biblioteket har för användarna på Östermalm. Detta är en skillnad som jag har observerat, men även något som Marjatta Tengström har diskuterat med mig.

Något som Marion Vogel vid Tensta bibliotek har diskuterat är att hon i vissa fall går till överdrift när hon ska hjälpa barn och ungdomar med deras informationssökningar. Detta är även något som Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek (tidigare anställd vid Rinkeby bibliotek) har diskuterat. Detta fenomen är inte något som barnbibliotekarierna vid Östermalms bibliotek har nämnt, och jag finner ett vist stöd för detta genom mina observationer. Detta är vidare en aspekt av hur kontakten mellan barnbibliotekarierna och de unga besökarna i Tensta är något närmre.

4.3 Biblioteket som offentligt rum

Genom min undersökning har jag dragit slutsatsen att de två barn- och ungdomsavdelningarna på Tensta respektive Östermalms bibliotek speglar delvis två olika miljöer. Genom barn- och ungdomsbibliotekariernas bemötande av de unga användarna, användarnas relation eller förhållningssätt till barnbibliotekarierna, och inredningen speglas å ena sidan ett individcentrerat kontra gruppcentrerat klimat på Östermalms respektive Tensta

bibliotek. Seija Wellros diskuterar individ- respektive grupporienterade kulturer i *Ny i klassen: Om invandrarbarn i svenska skolan*, och menar att den svenska kulturen är tydligt individorienterad.⁵⁷ Wellros förklarar:

Inga samhällen är visserligen renodlat individ- respektive grupporienterade, men många invandrarbarn har i sina hemländer mer än de flesta svenska barn uppfostrats till de ideal som betraktas som rätta i grupporienterade kulturer.⁵⁸

Detta fenomen är även något som Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek har diskuterat, och påpekar till exempel att vuxna i Tensta och liknande områden inte drar sig lika mycket för att involvera sig i andras barn och deras uppfostran. Detta tror jag även påverkar huruvida barn- och ungdomsbibliotekarierna i Tensta förhåller sig till sina unga användare, och att de till viss grad har ett större engagemang i barnens liv. Detta engagemang har i vissa fall även sträckt sig utöver regelrätta biblioteksärenden och jag hänvisar här till Gunilla Olofsson (vid Tensta bibliotek) och hennes inblandning i fallet där en pojke var mobbad i skolan, eller då hon kontaktat avdelningen Barn och ungdom på stadsdelsnämnden för att göra fritidsassistenterna uppmärksamma på att biblioteket får besök av ungdomar som skulle behöva deras stöd.

Vidare har jag iakttagit en viss skillnad i hur biblioteken är inredda. I Tensta är lokalen mer öppen, och det finns fler större bord där unga användare kan sitta och umgås eller arbeta med sina läxor tillsammans. På Östermalm är inredningen något annorlunda, med mindre möjlighet för barn och ungdomar att sitta i större grupper, då borden är mindre. Dessutom är det en skillnad i hur informationsdisken är utformad, på så vis att i Tensta har användarna möjlighet att sitta ner vid disken, något som jag anser gynnar kontakten mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna. Dessutom har jag observerat att barngrupper i vissa fall ställer sig runt informationsdisken i Tensta, och på så vis omringar bibliotekarien. Detta är ett beteende som jag inte har observerat på Östermalm.

⁵⁷ Wellros, 1992, *Ny i klassen: Om invandrarbarn i svenska skolan*, s. 80.

⁵⁸ Wellros, 1992, s. 80.

4.4 Hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket

En av frågeställningarna i min undersökning har varit hur barn- och ungdomar använder sig av biblioteket, om det finns någon skillnad mellan dessa användargrupper på Östermalms respektive Tensta bibliotek, samt om jag har påträffat några mindre kända användningsområden.

En användning av biblioteken i Tensta och på Östermalm som framkommit genom min undersökning, är som ett utrymme för social samvaro. Både barnbibliotekarierna vid Östermalms och Tensta bibliotek har poängterat att unga användare kommer till biblioteket för att umgås, och jag har observerat detta beteende. Men jag har, genom mina intervjuer, förstått att biblioteket i Tensta i en högre grad fyller en funktion som lokal för social samvaro för de unga besökarna. Dessutom har barnbibliotekarierna i Tensta, i mina intervjuer med dem, använt termer som ”ungdomsgård” eller ”fritidslokal” i sina beskrivningar av bibliotekets funktion som samlingsplats för unga i området, vilket barnbibliotekarierna på Östermalm inte har gjort. Ett stöd för denna diskussion är dessutom skillnaden i invånare under 18, nämligen att betydligt fler unga människor bor i Tensta, och detta bör rimligtvis påverka biblioteket. Dessutom har flera av mina informanter nämnt det faktum att unga i Tensta generellt är något mer trångbodda och därför har mindre möjlighet att ta hem sina vänner. Utöver detta har barn och ungdomar överlag få alternativ i form av lokaler dit de kan ta vägen för att umgås med varandra och att biblioteket därför får fungera dels som en sorts fritidslokal, något både Gunilla Olofsson och Marion Vogel har nämnt.

Skillnaden i inredningen på de två biblioteken, som jag tidigare har diskuterat skulle även kunna påverka hur de unga låntagarna använder sig av biblioteket. Eventuellt dras unga i Tensta, i större utsträckning, till biblioteket i form av grupper, på grund av att inredningen dels gynnar detta beteende och erbjuder plats för dem att kunna sitta tillsammans.

Flera av mina informanter har förklarat att biblioteken fyller en särskild ställning i samhället genom att det är en kravlös plats dit människor kan ta vägen och få vara ifred, alternativt få hjälp med sina ärenden av bibliotekspersonalen.

Angående hur barnen på de två biblioteken använder sig av bibliotekariernas kompetenser i samband med att få boktips har jag sett en skillnad på de två biblioteken, särskilt i samband med bokprat. Jag har noterat detta under mina observationer. Däremot har jag förstått att barn- och ungdomsbibliotekarierna i Tensta har en något större betydelse för de unga

användarnas läsutveckling, och detta stödjer att barnen i sin tur utnyttjar bibliotekariernas kompetenser i större grad, i avseendet att ge bokrekommendationer.

Att barn och ungdomar kommer till biblioteket för att de söker vuxenkontakt förekommer på både Tensta och Östermalms bibliotek. Dock har jag uppmärksammat fler exempel på detta beteende i Tensta än på Östermalm. Jag hävdar att detta dels har att göra med att barn i Tensta har större möjlighet att komma till biblioteket på egen hand, och att unga invånare på Östermalm har större begränsningar med att ta sig till biblioteket. Detta var för mig ett till stor del tidigare okänt användningsområde. Det kanske inte förefaller vara särskilt anmärkningsvärt eller förvånande att barn och ungdomar kommer till biblioteket för att söka upp vuxenkontakt, och i vissa fall låtsas att de vill ha ett boktips för att i själva verket få uppmärksamhet från barnbibliotekarierna. Men jag hävdar att detta skulle kunna vara ett givande område att bedriva fler studier inom, för att dels kunna ta fasta på i vilken utsträckning detta beteende förekommer. Det skulle kunna visa sig att detta beteende är mer utbrett och etablerat än vad forskare och verksamma inom biblioteksväsendet tidigare har trott. I ett sådant fall skulle det vara givande att undersöka vad denna företeelse har för orsaker och konsekvenser, både för barn- och ungdomsbibliotekarier och de unga användarna som vänder sig till dem för att få denna uppmärksamhet. Upplever till exempel barn och ungdomar en stor brist på kontakt med vuxna, och är detta ett problem som är mer vanligt förekommande hos vissa grupper eller i vissa områden?

4.5 Krav och roller utifrån arbetsplats

I detta avsnitt förs en diskussion kring hur de två områden som ingått i min undersökning – Tensta och Östermalm – präglar de barn- och ungdomsbibliotekarier som arbetar där. Dels ska jag diskutera vilka krav som ställs på barnbibliotekarierna utifrån det område där de är verksamma, och om det ställs fler eller andra krav på de barnbibliotekarier som arbetar i Tensta. Jag ska även diskutera huruvida barnbibliotekarierna tar på sig olika roller, beroende på arbetsplats. Jag gör denna distinktion därför att jag har observerat att barnbibliotekarierna i Tensta tar i vissa avseenden på sig en roll, som inte nödvändigtvis krävs utav dem, men som de snarare själva väljer att ta på sig. I detta avsnitt diskuterar jag även de krav som Marjatta Tengström, enhetschef vid Östermalms bibliotek, anser vara de generella krav som ställs på barn- och

ungdomsbibliotekarierna, och eventuella skillnader mellan de två biblioteken i detta avseende.

En av de mest framträdande skillnaderna mellan barn- och ungdomsbibliotekarierna på Tensta respektive Östermalms bibliotek är till vilken grad barnbibliotekarierna i Tensta har diskuterat olika aspekter kring barnens läs- och språkutveckling. Som Marion Vogel vid Tensta bibliotek själv har uttryckt: ”Man tar till vara på varje tillfälle för språkträning.”, med andra ord utnyttjar hon alla möjligheter hon kan för att få barnen att träna sina läs- och språkkunskaper. Ett exempel på hur de unga användarnas språkliga förutsättningar i Tensta påverkar barnbibliotekarierna där är Marion Vogels gedigna kunskaper inom de olika processer kring barns språk- och läsinlärning, som jag har presenterat i föregående kapitel. Denna diskussion har inte varit lika framträdande i mina samtal med barnbibliotekarierna på Östermalm, och har sin naturliga förklaring i att de flesta barn där har svenska som sitt modersmål, och därför inte samma svårigheter kring läs- och språkinlärning som många barn i Tensta har. På Östermalms bibliotek talade barnbibliotekarierna snarare i termer av att motivera barn och ungdomar till att uppleva njutningen i att läsa eller väcka deras läslust, som Siv Lundmark Nowacki har diskuterat. Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek har påpekat att det eventuellt krävs en större förståelse för processer kring språkinlärning av barnbibliotekarierna vid Tensta bibliotek, även om detta är något som barnbibliotekarierna generellt bör känna till. Detta är även min uppfattning, och jag anser att min undersökning har visat på denna skillnad. Därför kan det vara intressant att vidareutveckla denna diskussion och ställa frågan om barnbibliotekarierna som är verksamma i invandrartäta områden eventuellt bör få särskilda resurser för att vidareutveckla denna kompetens.

I mina samtal med barnbibliotekarierna, både i Tensta och på Östermalm, är den rådande uppfattningen att i Tensta har barn- och ungdomsbibliotekarierna en tydligare och mer betydelsefull roll för användarnas språk- och läsutveckling. Detta är en mycket central skillnad som jag har kommit fram till genom min undersökning. Jag vill poängtera att detta är en roll som barnbibliotekarierna i Tensta själva har tagit på sig, det vill säga att det är inget direkt krav som ställs på dem ovanifrån, men det faller sig naturligt att de tar på sig detta ansvar med tanke på de förutsättningar som de

arbetar utifrån och som präglar barnens och ungdomarnas liv i Tensta. Att en stor del ungdomar i Tensta går ut 9:an utan behörighet att söka till gymnasieprogram är något som Marion Vogel vid Tensta bibliotek har pratat om, och som påverkar barnbibliotekariernas arbete.⁵⁹

I Tensta har jag iakttagit tydligare exempel på hur barnbibliotekarierna lagt ned mer tid och energi på att framföra sina bokrekommendationer. Som jag har noterat i föregående kapitel har barnbibliotekarierna i flera fall framfört sina bokrekommendationer likt en komprimerad version av de bokpresentationer som framförs under boksamtal. Denna iakttagelse stöds utav Gunilla Olofssons kommentarer angående att hon eftersträvar att, genom att ge bokrekommendationer, på så vis ”sälja” böcker. Denna företeelse exemplifierar till vilken grad barnbibliotekarierna i Tensta anstränger sig för att motivera unga användare att, genom att låna böcker, träna sin språk- och läsinläring. I Tensta har bibliotekarierna ett engagemang som kommer utav att de tar på sig ett större ansvar för barns och ungdomars läsutveckling.

Angående vilka krav som ställs på barn- och ungdomsbibliotekarier förklarar Marjatta Tengström, enhetschef vid Östermalms bibliotek, att de måste kunna sitt område, med andra ord den stadsdel där de arbetar, och under vilka förhållanden barnen i detta område lever. Detta krav diskuterades inte särskilt mycket av barn- och ungdomsbibliotekarierna själva, och det kan bero på att barn- och ungdomsbibliotekarierna inte reflekterar över att detta är ett krav, som de dessutom uppfyller. Att de som barn- och ungdomsbibliotekarier är medvetna om dessa faktorer är kanske en så kallad tyst kunskap, och något som de lär sig automatiskt utan att vara medvetna om det. Ett annat krav som Marjatta Tengström har diskuterat är att det är viktigt att barnbibliotekarierna tycker om att arbeta med unga människor, och ytterligare något som bibliotekarierna själva inte nämnde i någon stor utsträckning. Men jag påstår att denna uppfattning, eller detta krav, är något som förefaller självklart för bibliotekarierna.

⁵⁹ Jag hänvisar till statistiken över elever med behörighet att söka till gymnasieprogram som presenteras på s. 17, kapitel två, Bakgrund.

4.6 Fördomar och stigmatisering

I detta avsnitt vidareutvecklar jag föregående tema kring krav och roller utifrån arbetsplats. Något som har framkommit i mina intervjuer med Marjatta Tengström och Gunilla Olofsson är att de upplever en viss stigmatisering av Tensta och liknande områden, något jag instämmer med. Detta fenomen är något som präglar vårt samhälle, och bidrar till att öka segregationen. Det jag vill lyfta fram i detta avsnitt är de kommentarer från barnbibliotekarierna i Tensta som jag har uppfattat som samhällskritiska och av en politisk karaktär.

Något som framkommit är att Gunilla Olofsson och Marion Vogel vid Tensta bibliotek, och även Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek, har till en större grad diskuterat olika sociala problem och orättvisor, exempelvis arbetslöshet och det utanförskap som ofta följer av att inte kunna eller ha stora brister i det svenska språket.

I mina intervjuer med bibliotekarierna har de informanter från Tensta, och även Marjatta Tengström som tidigare har arbetat i Rinkeby, i större utsträckning talat om olika aspekter kring bemötande av användare. Jag anser dels att detta har sin grund i ovan nämnda diskussion, nämligen att de anser att de till en viss grad representerar det svenska samhället och kulturen, och vill därför ge ett gott exempel och skapa en trevlig miljö. Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek har förklarat att hon är medveten om att många av invånarna i Tensta har kontakt med infödda svenskar under problematiska förutsättningar, exempelvis i fall där de söker arbete eller ekonomisk assistans, och därför kan ett biblioteksbesök ibland vara ett undantag, med andra ord ett möte med en instans som representerar det svenska samhället under relativt positiva förhållanden.

Utöver detta, och än mer relevant för min undersökning, är att de vill uppmuntra unga användare till att besöka biblioteket, för att där finna stimulans för deras språk- och läsutveckling. Denna vilja att locka unga användare till biblioteket, en vilja som alla informanter uttryckte, hävdar jag är något starkare bland bibliotekarierna i Tensta. Detta har en naturlig förklaring i att de barn och ungdomar i Tensta har en mer komplicerad språklig bakgrund, och är därför i behov av ett större stöd när det gäller deras språk- och läsinlärning. Därför anser barnbibliotekarierna i Tensta att de kan ha, och har, en roll i denna språkutveckling för många barn och ungdomar som kommer till biblioteket. Det finns även andra faktorer som kan påverka barnbibliotekariernas inställning, i Tensta, till bemötande. Dels är det frågan

om att biblioteket i Tensta till viss del har en större roll för många av de unga användare i området som ett alternativ till fritidslokal.

Något som Marion Vogel vid Tensta bibliotek har pratat om är att hon anser att språkkunskaper och läsinläring dels är en ”demokratifråga” därför att människor hamnar i ett utanförskap om de inte har språket. Jag anser att detta närmar sig ett politiskt resonemang, något som barnbibliotekarierna i Tensta gett flera exempel på. Vidare har Marion diskuterat ingående att vi alla bär med oss fördomar, och att det är oundvikligt att vi påverkas av dessa. Marion menar att det är viktigt som bibliotekarie att vara medveten om de fördomar som man har för att kunna minska risken att styras av dessa i sina möten med andra människor. Marion diskuterar även frågor kring den rådande kulturen, ”majoritetssamhället” som vi lever i, och de grupper som hamnar utanför. Hon är medveten om maktstrukturerna i samhället, och hon tänker på hur dessa maktstrukturer påverkar hennes användare.

4.7 Språkutveckling och lärare

En företeelse som jag vill diskutera är hur tvåspråkiga barn och ungdomar behandlas i fråga om deras modersmål. Som jag nämnt i föregående kapitel har jag iakttagit, genom mina observationer på Tensta bibliotek, hur en lärare givit instruktioner till sin klass att endast välja böcker på svenska efter ett boksamtal. Dessutom har jag nämnt (i föregående kapitel) att Marion Vogel vid Tensta bibliotek ställer sig kritisk till detta att inskränka på barns rätt att få låna böcker på sina modersmål och anser, vilket även jag gör, att barn bör ha friheten att få låna böcker på sina modersmål även under skoltid. Nabila Alfakir har skrivit om denna fråga och menar, i en vidare bemärkelse, att barn har en större chans att komma in i det svenska majoritetssamhället om de tillåts att uttrycka sin mångkulturella bakgrund. Hon förklarar: ”Jag tror att barnens strävan att tillhöra majoritetssamhället kan bli förverkligad om de får vara ’både och’, både svenskar och en del av sin egen kultur.”⁶⁰ Detta exemplifierar hur språk och kultur är nära besläktade, och att språk är en mycket central faktor i människans identitet och kulturella tillhörighet.

⁶⁰ Alfakir, 2004, s. 19.

Ulla-Britt Nordin Siebolds beskriver samma företeelse i antologin *Barnspåret: Idébok för bibliotek*.⁶¹ I texten beskriver hon en situation där en pojke vill låna en bok på turkiska men hindras av sin lärare. Nordin Siebolds förklarar varför denna typ av förbud missgynnar barns språk- och läsutveckling på svenska:

Det torde inte heller ha gynnat den svenska språkträningen som klassläraren förmodligen ville att pojken skulle ägna sig åt, utan snarast ha åstadkommit att barnet för lång tid framåt ser läsning på svenska som ett tvång och inte som ett nöje.⁶²

I Seija Wellros bok *Ny i klassen: Om invandrarbarn i svenska skolan* diskuterar hon problematiken kring språkinlärning. Wellros menar att det är en fördel om barn tillåts att utveckla sitt modersmål samtidigt som de lär sig svenska och att detta underlättar för dem.⁶³ Vidare poängterar Wellros något som också Gunilla Olofsson vid Tensta bibliotek har gjort nämligen att tvåspråkiga barn och ungdomar bör i större grad betraktas som en tillgång i det svenska samhället, snarare än ett problem. Jag anser att detta är en viktig diskussion som bör lyftas fram och få mer utrymme, eftersom det finns idag en stor grupp unga invånare i Sverige som har ett annat modersmål, och som brottas med att lära sig Svenska. Det är därför viktigt att lärare och andra inblandade gör så mycket som möjligt för att underlätta i denna nog så komplicerad process, istället för att ytterligare försvåra situationen för dessa unga människor.

4.8 Föräldrar på biblioteket

Genom min undersökning har det framkommit att den relativt starka lästraditionen i Sverige bland annat ger sig uttryck i hur föräldrar förhåller sig till bibliotek. Till exempel kan det föra med sig att föräldrar tar med sig sina barn till biblioteket redan vid en tidig ålder och initierar dem i bibliotekstraditionen, något som jag har sett exempel på under mina observationer, men till en större grad på Östermalm än i Tensta. Genom mina intervjuer har jag dels fått denna iakttagelse bekräftad, och även fått inblick i

⁶¹ Nordin Siebolds, Ulla-Britt, 1994, "Barn med andra modersmål än svenska på biblioteket", s. 116.

⁶² Nordin Siebolds, 1994, s. 116.

⁶³ Wellros, 1992, s. 27-28.

möjliga förklaringar till denna skillnad. Under mina intervjuer med Marion Vogel från Tensta bibliotek, och Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek – som tidigare har varit enhetschef för Rinkeby bibliotek – har det framkommit att kulturell bakgrund kan vara en påverkande faktor i huruvida föräldrar förhåller sig till bibliotek som resurs och institution. Nabila Alfakir diskuterar bokens roll i andra kulturer och menar att dess ställning är starkare här i Sverige än vad den är i vissa andra länder. Hon förklarar: ”Boken har inte den ställning i Mellanöstern som den har i Sverige. Man fyller sin tid med att umgås med andra människor. Berättartraditionen lever kvar och fortsätter att vara starkare än lästraditionen.”⁶⁴ Jag anser att dessa skillnader kan vara av betydelse för hur barn och ungdomar använder sig av bibliotek.

4.9 Slutsatser

Jag har funnit stöd för att kontakten är något större mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna i Tensta än på Östermalm. Detta har yttrat sig i att barn och ungdomar i större utsträckning sökt barnbibliotekariernas hjälp i deras informationsärenden, att det har förkommit en större fysisk kontakt mellan barnen och barnbibliotekarierna och att barnbibliotekarierna har i vissa fall engagerat sig i barnens privata liv. Bakomliggande orsaker till dessa skillnader kan vara bibliotekens storlekar, huruvida barnen kan ta sig till biblioteket på egen hand, samt att biblioteket i Tensta generellt fyller en något mer central roll för barn och ungdomar där. Något som stödjer detta sistnämnda är att biblioteket i Tensta ibland fungerar i egenskap av en fritidslokal, något jag själv har observerat. Vidare har jag observerat en skillnad mellan biblioteken som lokal betraktad, och att i Tensta fungerar biblioteket till viss del som ett ”offentligt vardagsrum”, något som jag anser ökar och gynnar kontakten mellan barnbibliotekarierna och de unga användarna där. Dessutom har jag tagit fasta på skillnader i inredningen på de två biblioteken, samt att användarna har större möjlighet att sitta tillsammans i grupper i Tensta, något som jag anser påverkar hur barn och ungdomar använder sig av biblioteket. Ovanstående skillnader bidrar även till den mer grupporienterade miljön som

⁶⁴ Alfakir, 2004, s. 87.

jag har observerat på Tensta bibliotek, något som jag misstänker även präglar området i stort.

Angående andra aspekter av barns och ungdomars användning av biblioteken i Tensta och på Östermalm har jag funnit att unga ibland söker sig till biblioteket för att få kontakt med vuxna, med andra ord barnbibliotekarierna. Detta är en användning av biblioteken som jag tidigare inte kände till, och som jag anser bör forskas kring i större utsträckning. Är detta ett uttryck för att unga människor idag är ensamma, och är detta i så fall något som ökar? Vidare ställer jag frågan om detta kan vara en del av ett större problem i dagens samhälle?

Angående vilka krav som ställs på barnbibliotekarierna, och vilka roller de tar på sig i sitt arbete har jag funnit att det krävs en något större förståelse för processer kring språk- och läsinlärning av barnbibliotekarierna i Tensta. Detta grundar sig i att barn och ungdomar i Tensta har en mer komplicerad språkbild och därför kräver mer stöd och uppmuntran av barnbibliotekarierna, som de för övrigt erbjuder, till exempel genom att arbeta aktivt med bokrekommendationer. Jag anser att barnbibliotekarierna i Tensta dessutom själva tar på sig denna roll, som stöd i barns och ungdomars språk- och läsutveckling.

Vidare har jag funnit att barnbibliotekarierna i Tensta har uttryckt ett mer kritiskt förhållningssätt till olika fenomen som påverkar deras användare, till exempel huruvida barn är uppmuntrade av sina lärare till att låna böcker på andra språk än svenska. Andra företeelser som barnbibliotekarierna i Tensta har diskuterat är att vi alla bär med oss fördomar, och att det är viktigt att vara medveten om detta som barn- och ungdomsbibliotekarie. Språkets demokratiserande effekt, maktstrukturer i samhället samt hur Tensta och liknande områden stigmatiseras är andra ämnen som har diskuterats. Denna skillnad mellan barnbibliotekarierna i Tensta och på Östermalm anser jag är en naturlig följd av att de exponeras för två, i vissa avseenden, olika användargrupper, och att detta genererar olika reflektioner. För övrigt har jag inte funnit några större skillnader mellan de krav som ställs på barnbibliotekarierna i Tensta och på Östermalm. Det är de generella kraven för barn- och ungdomsbibliotekarier, till exempel en mycket god bokkännedom och ett intresse och en förståelse för unga människor, som ställs på samtliga de barnbibliotekarier jag har intervjuat, och som de alla uppfyller.

Andra intressanta skillnader som jag har upptäckt är till exempel i hur föräldrar använder sig av biblioteket. Jag har funnit ett visst stöd för att föräldrar på Östermalm i större utsträckning besöker biblioteket, och att detta

även speglar den svenska bokkulturen, som är förhållandevis stark. Detta har varit en intressant iakttagelse, eftersom jag som svensk inte tidigare reflekterat över denna fråga. Vidare har jag diskuterat huruvida olika kulturers inställningar till böcker kan påverka föräldrars, och i förlängningen barns, användning av bibliotek.

Jag anser att mina fynd och slutsatser kan fungera som motivering till att genomföra en mer omfattande undersökning, utifrån samma eller närliggande frågeställningar, och att vidare forskning inom detta område skulle vara fruktbart.

5 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att jämföra barn- och ungdomsavdelningarna på Tensta och Östermalms bibliotek i Stockholms stad, och undersöka hur skillnaderna däremellan präglar bibliotekens unga användargrupper och barn- och ungdomsbibliotekarierna. Tensta är ett förortsområde där majoriteten av invånarna har en utländsk bakgrund och Östermalm är ett innerstadsområde där majoriteten av invånarna är etniskt svenska. Mina frågeställningar har varit följande: krävs andra eller fler kunskaper av de barn- och ungdomsbibliotekarier i Tensta, som arbetar till stor del med barn och ungdomar med utländsk bakgrund, än av de barn- och ungdomsbibliotekarier på Östermalm, som arbetar övervägande med etniskt svenska barn? Vidare ställer jag frågan om barnbibliotekarierna i Tensta tar på sig andra roller i sitt arbete med de unga användarna där? Min tes har varit att det krävs fler kunskaper utav barnbibliotekarierna i Tensta som arbetar övervägande med barn och ungdomar med utländsk bakgrund, och att de kan komma att fylla en annan roll eller funktion för dessa användare. Ytterligare en frågeställning har varit på vilka sätt barn och ungdomar använder sig av Tensta och Östermalms bibliotek, och om det finns några skillnader i denna fråga mellan de två användargrupperna? Dessutom har jag ställt frågan om det finns dolda eller mindre kända funktioner som biblioteket fyller för dessa barn och ungdomar?

Som metod har jag använt mig utav både observationer och kvalitativa intervjuer, en kombination som har varit mycket fruktbar och genererat flera intressanta fynd. Jag har genomfört sammanlagt fem intervjuer, där av två intervjuer med barn- och ungdomsbibliotekarier på vardera bibliotek, samt en intervju med enhetschefen för Östermalms bibliotek. Dessutom har jag besökt vardera bibliotek vid fyra olika tillfällen, då jag genomfört mina observationer. I min undersökning har jag även använt mig av en del statistik som har syftat till att ge en tydligare bild av de två stadsdelarna, Tensta och Östermalm, som ingått i min studie.

I undersökningskapitlet presenteras mitt undersökningsmaterial, som knyts till mina frågeställningar. I analyskapitlet förs en diskussion kring mina fynd och eventuella bakomliggande faktorer. Mina övergripande slutsatser är följande: att barn- och ungdomsbibliotekarierna i Tensta har en större betydelse för ungas språk- och läsutveckling i området, och att de själva tar på sig en större roll i denna fråga. För övrigt har det visat sig att kraven som ställs på barnbibliotekarierna är mer eller mindre desamma, men att många av dessa krav är unika för just barn- och ungdomsbibliotekarier, till exempel en förståelse för unga människors särskilda förutsättningar och behov. Angående användningen av biblioteket från barns och ungdomars sida har jag funnit att biblioteket i Tensta har en något mer central roll i de unga användarnas liv på så vis att de till en större grad utnyttjar biblioteket som en plats för social samvaro, och att i vissa fall får biblioteket där fungera som fritidslokal. Beträffande andra mindre kända användningsområden har det visat sig att barn och ungdomar i vissa fall kommer till biblioteket för att söka upp vuxenkontakt hos barnbibliotekarierna.

6 Käll- och litteraturförteckning

6.1 Otryckt material

6.1.1 Intervjuer

Marion Vogel: 2005-03-08

Siv Lundmark Nowacki: 2005-03-11

Ebba Nordström: 2005-03-23

Marjatta Tengström: 2005-03-29

Gunilla Olofsson: 2005-03-30

Anteckningar finns i författarens ägo.

6.1.2 Observationer

Tensta

Lördag: 2005-02-26

Kväll: 2005-02-15

Bokprat: 2005-02-14, 2005-04-08

Östermalm

Lördag: 2005-02-19

Kväll: 2005-02-21

Bokprat: 2005-02-12, 2005-02-18

6.2 Tryckt material

Alfakir, Nabila, *Skapa dialog med föräldrarna: Integration i praktiken*, (Hässelby 2004).

Guvå, Gunilla & Hylander, Ingrid, *Grundad teori: Ett teorigenererande forskningsperspektiv*, (Stockholm 2003).

Limberg, Louise m.fl., *Informationssökning och lärande: En forskningsöversikt*, (Kalmar 2002).

Lundgren, Lena, ”Inledning. Historik”, *Barn frågor – kan biblioteket svara?: Om referensarbete för barn och ungdomar*, (Stockholm 2000), s. 7–13.

Nordin Siebolds, Ulla-Britt, ”Barn med andra modersmål än svenska på biblioteket”, *Barnspåret: Idébok för bibliotek*, (Lund 1994), s. 113–118.

Rolén, Lena, ”Referensprojektet på Flemingsbergs bibliotek”, *Barn frågor – kan biblioteket svara?: Om referensarbete för barn och ungdomar*, (Stockholm 2000), s. 73–91.

Rydsjö, Kerstin, ”Referensarbete för barn – en litteraturöversikt”, *Barn frågor – kan biblioteket svara?: Om referensarbete för barn och ungdomar*, (Stockholm 2000), s.15–32.

Repstad, Pål, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, översättning: Björn Nilsson, (Lund 1999).

Wellros, Seija, *Ny i klassen: Om invandrarbarn i svenska skolan*, (Malmö 1992).

6.3 Elektroniska källor

Stockholms stadsbibliotek: www.ssb.stockholm.se

Stockholms stads Utrednings- och statistikkontor (USK):
www.usk.stockholm.se

7 Bilaga

7.1 Intervjuguide

7.1.1 Frågor till barn- och ungdomsbibliotekarierna på Tensta och Östermalms bibliotek

- Var ifrån har du din utbildning? Hur många år har du arbetat på Stockholms stadsbibliotek, och var har du arbetat?
- Hur ställer du dig till bokrekommendationer som en del av ditt arbete? Är det en viktig uppgift? Finns det eventuella problem eller svårigheter inom detta område? Tror du att bokrekommendationer är en större eller viktigare del av arbetet i Tensta?
- Vad är din inställning till erat system för bokuppställningen? Är det viktigt att barnen ska kunna hitta själva på avdelningen?
- Kan du identifiera olika användningsområden här på biblioteket för de barn och ungdomar som besöker er. Vad är de vanligaste och de mindre vanliga användningsområden för de barn och ungdomar som besöker biblioteket? Kan du komma på någon ”ny” eller mindre synlig användning av biblioteket hos barn och ungdomar?
- Tror du att det är fler småbarnsföräldrar som besöker biblioteken, med sina barn, på Östermalm än i Tensta?
- Vilka krav ställs på dig i ditt arbete som barn- och ungdomsbibliotekarie? Ställs det krav på dig som är specifika för din arbetsplats, som kanske inte hade ställts om du arbetat främst med etniskt svenska barn, kontra barn med utländsk bakgrund?
- Vilka är de viktigaste uppgifter du anser dig ha i ditt arbete som barn- och ungdomsbibliotekarie?

7.1.2 Frågor till Marjatta Tengström vid Östermalms bibliotek

- Var ifrån har du din utbildning? Hur många år har du arbetat på Stockholms stadsbibliotek, och var har du arbetat?
- Har du märkt någon skillnad vad gäller hur barn och ungdomar använder sig av biblioteken i Rinkeby/Tensta och på Östermalm?
- Tror du att det är fler småbarnsföräldrar som besöker Östermalms bibliotek än Rinkeby (och även Tensta) bibliotek?
- Vilka krav tror du ställs på barn- och ungdomsbibliotekarierna på Östermalm respektive i Tensta? Hur skiljer sig dessa krav åt tror du?